

UPPSALA UNIVERSITET
Institutionen för nordiska språk

MASTERUPPSATS
Masterprogrammet i svenska, Ht 2009 – Vt 2010

Lovisa Öhlund
S:t Persgatan 45B
753 29 Uppsala

lovisaohlund@hotmail.com

De e gotländske de ska va!

En uppsats om gotländska ungdomars dialekt.

Handledare: Catharina Nyström Höög

Abstract

Denna uppsats handlar om gotländska ungdomars bruk och attityd till dialekt. För att undersöka detta har sexton informanter medverkat i en studie där de har intervjuats och fått samtala två och två. Informanterna har delats upp beroende på kön, gymnasieprogram och skolort för att se hur deras språk korrelerar med dessa faktorer. Andra faktorer som är med i undersökningen är framtidsplaner, informanternas uppväxtort, deras föräldrars uppväxtort och situation (samtal vs intervju).

De drag som undersöks är uttalet av den gamla ai-diftongen (säger man *mair*, *meir* eller *mer*?), uttalet av infinitiver och imperativer som i standardsvenskan slutar på *-a* (säger man *sluta*, *slute* eller *slut*?) och uttalet av objektspronomenen *mig*, *dig* och *sig* (säger man *mej* –*dej*–*sej*, *mi*–*di*–*si* eller *me*–*de*–*se*?). Resultatet visar att de gotländska ungdomarna talar dialekt i både intervjun och samtalet. Informanterna använder i hög utsträckning dialektala varianter när det gäller verbformerna och objektspronomenen. Däremot har det ursprungliga uttalet av ai-diftongen helt försvunnit. Oftast har det ersatts av den standardsvenska monoftongen, men en del informanter uppvisar här ett ei-uttal i vissa ord, i stället för traditionellt ai.

De bakgrundsfaktorer som tycks korrelera starkast med uttalet är uppväxtorten och skolorten. Informanter som är uppväxta i Visby har generellt färre dialektala former än de som vuxit upp på landsbygden. De informanter som går i skola i Visby har färre dialektala former när det gäller verben och objektspronomenen, medan de informanter som går i skola i Klintehamn däremot har färre dialektala varianter av ai-diftongen.

Innehållsförteckning

1 En kyttvarpe och en mjölkkrusko, tack! s. 5

- 1.1 Syfte s. 6
- 1.2 Hypoteser och utgångspunkter s. 6

2 Forskningsöversikt s. 7

3 Teoretisk ram s. 11

- 3.1 Dialekt s. 11
- 3.2 Attityd s. 13
- 3.3 Identitet s. 14

4 Gotland: området och dialekten s. 15

- 4.1 Gotland min längtan s. 15
- 4.2 Gotländska s. 15

5 Material och metod s. 17

- 5.1 Informanter s. 17
- 5.2 Material s. 19
- 5.3 Intervju s. 20
- 5.4 Samtal s. 21
- 5.5 Språket i materialet s. 22
  - 5.5.1 Excerpering s. 23
- 5.6 Statistisk analys s. 24

6 Resultat s. 25

- 6.1 Bakgrund informanter s. 25
- 6.2 Kvantitativ del s. 26
  - 6.2.1 Ai-diftongen s. 27
  - 6.2.2 Infinitiver s. 32
  - 6.2.3 Objektspronomen s. 38
- 6.3 Kvalitativ del s. 42
  - 6.3.1 Svar på kunskapsfrågorna s. 43
  - 6.3.2 Svar på attitydfrågorna s. 44
  - 6.3.3 Uppfattningen om den egna dialekten kontra den faktiska dialekten s. 46

7 Diskussion s. 49

8 Sammanfattning s. 60

Källförteckning s. 61

Bilagor

- Bilaga 1 Enkät s. 62
- Bilaga 2 Diskussionsfrågor s. 63
- Bilaga 3 Intervjufrågor s. 64
- Bilaga 4 Resultat av den statistiska analysen s. 66

Tabell- och figurförteckning

- Tabell 1** Gunnarsdotter Grönbergs variabler och beskrivning av dem. S. 7
- Tabell 2** De primära diftongerna i gotländskan. S. 16
- Tabell 3** Informanterna som deltar i undersökningen. S. 18
- Tabell 4** Undersökningen material. S. 20
- Tabell 5** Variabeln ai-diftongen, fördelning av varianten i hela materialet, antal belägg och procentsatser. S. 28
- Tabell 6** Variabeln ai-diftongen och kön, andel belägg och procentsatser. S. 29
- Tabell 7** Variabeln ai-diftongen och programtyp, andel belägg och procentsatser. S. 29
- Tabell 8** Variabeln ai-diftongen och kön/programtyp, andel belägg och procentsatser. S. 29
- Tabell 9** Variabeln ai-diftongen och skolort, andel belägg och procentsatser. S. 30
- Tabell 10** Variabeln ai-diftongen och informanternas uppväxtort, andel belägg och procentsatser. S. 30
- Tabell 11** Variabeln ai-diftongen och informanternas föräldrars uppväxtort, andel belägg och procentsatser. S. 31
- Tabell 12** Variabeln ai-diftongen och framtidsplaner, andel belägg och procentsatser. S. 31
- Tabell 13** Variabeln ai-diftongen och situation, andel belägg och procentsatser. S. 32
- Tabell 14** Variabeln infinitiver, fördelning av varianten i hela materialet, antal belägg och procentsatser. S. 32
- Tabell 15** Variabeln av infinitiver och kön, andel belägg och procentsatser. S. 34
- Tabell 16** Variabeln infinitiver och programtyp, andel belägg och procentsatser. S. 34
- Tabell 17** Variabeln infinitiver och kön/programtyp, andel belägg och procentsatser. S. 35
- Tabell 18** Variabeln infinitiver och skolort, andel belägg och procentsatser. S. 35
- Tabell 19** Variabeln infinitiver och informanternas uppväxtort, andel belägg och procentsatser. S. 35
- Tabell 20** Variabeln infinitiver och föräldrarnas uppväxtort, andel belägg och procentsatser. S. 36
- Tabell 21** Variabeln infinitiver och framtidsplaner, andel belägg och procentsatser. S. 36
- Tabell 22** Variabeln infinitiver och situation, andel belägg och procentsatser. S. 37
- Tabell 23** Uppläsning av verb, andel belägg och procentsatser. S. 37
- Tabell 24** Variabeln objektspronomen, fördelning av varianten i hela materialet, antal belägg och procentsatser. S. 38
- Tabell 25** Variabeln objektspronomen och kön, andel belägg och procentsatser. S. 39
- Tabell 26** Variabeln objektspronomen och programtyp, andel belägg och procentsatser. S. 39
- Tabell 27** Variabeln objektspronomen och kön/programtyp, andel belägg och procentsatser. S. 40
- Tabell 28** Variabeln objektspronomen och skolort, andel belägg och procentsatser. S. 40
- Tabell 29** Variabeln objektspronomen och informanternas uppväxtort, andel belägg och procentsatser. S. 41
- Tabell 30** Variabeln objektspronomen och informanternas föräldrars uppväxtort, andel belägg och procentsatser. S. 41
- Tabell 31** Variabeln objektspronomen och framtidsplaner, andel belägg och procentsatser. S. 41
- Tabell 32** Variabeln objektspronomen och situation, andel belägg och procentsatser. S. 42
- Tabell 33** Antal flickor och pojkar som svarat ja respektive nej på frågan ”Skulle du ändra din dialekt om du talade med...?”. s. 47
- Tabell 34** Informanternas tendens att ändra dialekt. Svaren på påståendena om informanten skulle ändra dialekt i relation till språket i inspelningarna. S. 48
- Tabell 35** Beroende t-test mellan variablerna som beskriver kvoten av total dialektal respons av den totala responsen inom varje responsort. Gruppen är samtliga 16 informanter. S. 66
- Tabell 36** Resultatet av den statistiska analysen. Variabel, indelningsgrund och statistik presenteras. S. 66-67
- Figur 1** Karta över Gotland. S. 18
- Figur 2** Stapeldiagram över alla tre variabler, hur de förhåller sig till varandra och hur mycket standard- respektive dialektvarianter det finns inom varje variabel. S. 27

1 En kyttvarpe och en mjölkkrusko, tack!

Mötet med de gotländska ungdomarna som är med i undersökningen har varit väldigt givande. De har lärt mig att *kytt* och *pärar* är kött och potatis, om man var ute och gick *i jäns* betyder det att man var ute för en stund sedan och en beställning på en hamburgerrestaurang skulle kunna låta såhär: En *kyttvarpe* och en *mjölkkrusko*, tack. Det betyder en hamburgare och en milkshake, tack. Det går lika bra att beställa en *skinnpit* med *pärstampe* på korvmojjen dvs. en korv med potatismos.

Vårterminen 2007 skrev jag vid Institutionen för nordiska språk i Uppsala en D-uppsats som heter *Några enstaka raubär på ladingen. En uppsats om attityder till den gotländska dialekten*. I den undersöktes bruket av och attityden till dialekten gotländska. I uppsatsen deltog 58 informanter som då gick första året på en gymnasieskola i Visby. De fick svara på en enkät om attityden till dialekter och deras eget språk. Uppsatsen utgick från FUMS-rapporten *Vi har inte lust att prata nån jäkla rikssvenska!* från 1981 av Hammermo, Molin och Strömquist. I jämförelse med FUMS-rapporten hade gotländska ungdomar 2007 mindre kunskap om dialekten och de var inte lika stolta över den som de var 1981.

D-uppsatsen var relativt liten och den saknade jämförelse t.ex. mellan olika gymnasieprogram och inspelat material om hur informanterna faktiskt talade. Majoriteten av informanterna i D-uppsatsen svarade att de talade fastländska. Uppsatsen visar på en trend där den egna dialekten, gotländska, värderas negativt medan fastländska värderas positivt. En anledning till det kan vara strävan bort från Gotland. Hur det egentligen ligger till med gotländska ungdomars faktiska tal i relation med olika sociala faktorer som kön, program, ort och framtidsplaner är vad den här uppsatsen handlar om. Materialet består av intervjuer och samtal med sammanlagt 16 ungdomar.

Jag anser att Gotland är ett intressant dialektgeografiskt område som passar bra för en språklig studie. Istället för att försöka få fram den ursprungliga dialekten genom att t.ex. undersöka äldre rurala mäns språk vill jag i den här undersökningen studera dialekten hos gotländska ungdomar som är födda och uppväxta på ön. Deras språk anser jag är av intresse idag men även i framtiden då den gotländska dialekten kan ha blivit mer utjämnad.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur mycket dialekt infödda gotländska ungdomar talar. Jag vill undersöka vilka dialektala drag de gotländska ungdomarna har i sitt språk och hur informanternas dialekt korrelerar utifrån faktorer som kön, program, skolort, informanternas uppväxtort, informanternas föräldrars uppväxtort, framtidsplaner, situation, kunskap om dialekt och attityd till dialekt.

1.2 Hypoteser och utgångspunkter

Mina hypoteser är att pojkarna kommer att ha mer dialekt än flickorna, informanterna som går på praktiskt program kommer att ha mer dialekt än de som går på ett teoretiskt program. Informanterna som är uppväxta i Visby kommer att ha mindre dialektvarianter än informanterna som är uppväxta på övriga Gotland och informanterna som har två föräldrar från Gotland kommer att ha mer dialektvarianter än de informanter som har en förälder från ön. Informanterna som går i gymnasieskola i Visby kommer ha mer standardvarianter än de som går i Klintehamn. Informanterna som vill börja arbeta efter gymnasiet kommer att ha mer dialektvarianter än de som vill vidareutbilda sig. Det kommer att finnas fler dialektvarianter i samtalen med en klasskamrat än i intervjun. Ytterligare en utgångspunkt är att kunskap om och attityd till dialekt kan påverka informanternas språk, t.ex. att informanter som är positiva till dialekt använder fler dialektala varianter än informanter som anser det motsatta.

Mina utgångspunkter för uppsatsen är att språk kan variera beroende på informanternas kön, uppväxtort, föräldrarnas uppväxtort, val av gymnasieprogram, val av gymnasium, framtidsplaner och beroende på situation (intervju/samtal). Det här är vanliga utgångspunkter som man brukar utgå ifrån inom sociolingvistik.

Tidigare forskning visar att pojkar generellt sett har mer dialekt än flickorna. Men en lokalt förankrad flicka kan ha mer dialekt än en lokalt förankrad pojke. Exempelvis Trudgill visar i sin undersökning i Norwich (1974) att prestigeformen har starkare inflytande på kvinnor än på män (Sundgren, 2004:20). Kvinnor attraheras av standardformer som har öppen prestige och män av lokalspråkets dolda prestige (a.a, s.21). Med ett lokalt språk visar man på tillhörighet med den egna gruppen och dess värderingar.

2 Forskningsöversikt

Att studera dialekter, framförallt dialektutjämning, har gjorts på flera håll i Sverige. Under de senaste åren har det skrivits uppsatser, avhandlingar och större projekt om dialektutjämning i bland annat Södermanland, Uppland, Västergötland och på Gotland.

Mycket inspiration till den föreliggande uppsatsen har hämtats från Anna Gunnarsdotter Grönbergs avhandling *Ungdomar och dialekt i Alingsås* (2004). I den beskrivs dialekt och dialektutjämning i Alingsåsområdet. Gunnarsdotter Grönberg genomfört intervjuer med 97 gymnasieelever från Alströmergymnasiet för att se hur mycket dialekt de talar. Resultatet, dvs. hur mycket dialekt de talar, beror till viss del på varifrån informanterna kommer rent geografiskt men även andra faktorer har en avgörande effekt, som t.ex. kön och gymnasieprogram. Gunnarsdotter Grönberg har även undersökt informanternas livsstil för att se hur den korrelerar med språket. För att ta reda på informanternas livsstil användes intervjufrågor som var uppdelade i de olika kategorierna kläder, musiksmak, sport, föreningar, umgäng, kaféer, orientering mot hemorten, Göteborg och andra orter och framtiden.

Syftet med intervjuerna var att ta reda på i vilken livsstilsgrupp informanterna passade in samt spela in informanternas språk. För att få reda på hur informanternas språk var utgick hon från variablerna som presenteras i tabell 1.

Tabell 1: Gunnarsdotter Grönbergs variabler och beskrivning av dem (2004:107).

Variabel	Beskrivning
<i>Äldre Alingsåsvariabler som nästan helt ersatts av standardformer</i>	
L	Tjockt L
RD	r+d > tjockt l
SL	Schläkt 'släkt'
SA	Sa/sulle 'ska'/'skulle'
BÖJN	Best f. n. pl., best. f. fem. sg., obest. Art. Fem. sg
R	Bakre r ("götaskorring")
<i>Variabler som är på god väg att ersättas av standardformer</i>	
ÖR	Slutet /ö/ framför /r/
LA	Diskurspartikel la
ÄNNA	Diskurspartikel änna
VOK	Vokalförkortning
<i>Variabler som är under påverkan av göteborgskt eller allmänt ungdomsspråk</i>	
I/Y	Frikativiserat långt /i/, /y/
U	Diftongiskt långt /u/
Ö	Öppet /ö/, ej framför /r/
Ö/U	u-haltigt kort /ö/

Gunnarsdotter Grönberg räknade beläggen där dragen förekom och kunde på så vis se hur mycket av de olika dragen informanterna hade i sitt språk och vilka varianter de använde. Utifrån hur de korrelerade med olika faktorer kunde hon se vad som påverkade informanternas språk och vart dialekten var på väg. Inspelningarna transkriberades med talspråksanpassad standardortografi.

Observationsparadoxen ansåg Gunnarsdotter Grönberg att hon undkom eftersom frågorna som ställdes rörde informanternas vardag, det förekom inga direkta frågor om informanternas språk och hon är själv en relativt ung alingsåsare som har bra lokalkännedom. Gunnarsdotter Grönbergs intryck är att intervjuerna har en hög dialektal nivå. Intervjuerna är i genomsnitt 11 minuter, den kortaste intervjun är 5,9 minuter och den längsta 28,7. Flickorna talar generellt lite längre än pojkarna, men det är stora individuella spridningar. Språket är lite mer vårdat i intervjuerna, men präglas ändå av en låg grad av formalitet. Resultatet blir att dialekten lever kvar, om än med nya uttal som gör dialekten levande. Flera äldre ord och böjningsformer har försvunnit medan uttal och satsmelodi finns kvar.

Vårterminen 2009 skrev Anna Pappinen ett examensarbete om attityden till dialekt på Gotland och i Stockholm som heter *Ringmursprat och tunnelbanesnack. Om gymnasieungdomars bruk av och attityder till dialekt på Gotland och i Stockholm*. De två informantgrupperna fick svara på en enkät och delta i en gruppintervju. Syftet med examensarbetet var att undersöka dialektbruk, dialektattityder och dialektens betydelse för ungdomarnas identitet. Pappinens jämför i uppsatsen informanternas faktiska tal med det upplevda. Att Pappinen har valt att undersöka Gotland och Stockholm motiverar hon med att Gotland är en dialektal miljö medan Stockholm är en mer standardspråklig miljö.

Enkäterna genomfördes i två klasser på Gotland och i Stockholm. Undersökningen på Gotland gjordes på en skola i Visby. Sammanlagt svarade 36 elever från textilhantverksprogrammet och estetiska programmet på enkäten. Det var 28 flickor och åtta pojkar som svarade på enkäten och i intervjudelen deltog två pojkar och sju flickor. Pappinen kom åt elevernas dialektbruk genom att jämföra deras språk med dialektala särdrag. Intervjuerna jämfördes även med enkäterna för att se om det upplevda talet stämde med det faktiska talet. Endast en informant av de undersökta var inte medveten om sitt språk. Pappinens resultat blev att inga genuina gutamålsdrag lever kvar i informanternas språk. Informanterna har en utjämnad dialekt eller regionalt standardspråk. Flickornas tal var genomgående mer dialektalt än pojkarnas.

Eva Sundgrens har skrivit avhandlingen *Återbesök i Eskilstuna. En undersökning av morfologisk variation och förändring i nutida talspråk*. Avhandlingen handlar om språklig

variation och förändring och den är en del av projektet ”Kontinuitet och förändring i nutida talspråk. Återbesök i Eskilstuna”. Projektet har som huvudsyfte att undersöka språkförändring i verklig tid. Sundgrens undersökning är gjord nästan trettio år efter Bengt Nordbergs liknande undersökning i Eskilstuna 1967. Tretton talare är samma i de båda undersökningarna, vilket betyder att de omfattar en panelundersökning. De nya informanterna, 72 talare, ingår i en trendundersökning. Nordberg hade 1967 83 talare och 53 timmars inspelningstid och Sundgren har 1996 85 talare och 78 timmars inspelningstid. I Sundgrens undersökning talade varje informant i genomsnitt 55 minuter och det var en samtalsliknande intervju där målsättningen var att informanterna skulle tala ett så naturligt vardagsspråk som möjligt. Ämnesvalen i samtalen var fria men vanliga samtalsämnen var arbete, bostad, familj, staden Eskilstuna och framtidsdrömmar. Sundgren försökte inte dölja sitt syfte med inspelningen. Enligt en del kan det vara negativt att informanterna vet om syftet men Sundgren menar snarare att det är hämmande om man låtsas att intervjun ska handla om något annat, t.ex. hur det är att bo i Eskilstuna.

I Eskilstunaundersökningarna har bland annat dessa sju variabler excerperats; *huset-huse*, *husen-husena*, *flickor-flicker*, *dansat-dansa*, *köpt-köpi*, *dansade-dansa* och *blev-vart*. Alla belägg har transkriberats med sin närmaste kontext och med talspråksanpassad ortografi. De utomspråkliga faktorerna som har registrerats för varje variabel är kön, ålder och social tillhörighet. Inomspråkliga faktorer som kan vara betydande är språklig kontext, morfofonologisk struktur, betoning och stilvärde. Analysen av materialet är kvantitativ och den bygger på insikten om språkets variabla karaktär. Vilken variant en person använder varierar både hos en individ och mellan individer.

Resultatet blir att den språkliga förändringen sker i långsam takt. En del variabler uppvisar knappt någon förändring alls på de trettio åren som passerat sedan undersökningen 1967 gjordes. De variabler som har mer av standardformen 1996 är *husen* istället för *husena* och *köpt* istället för *köpi*.

Ett projekt som fortfarande pågår är Dialektutjämning i Västsverige. Området som undersöks är Uddevalla, Trollhättan, Borås, Skara och en del mindre orter. Området innefattar även Göteborg vilket betyder att dialekten kan ha inverkan både från göteborgska och standardsvenska. Frågor som ställs i projektet är: Hur såg dialekterna ut ca 1950?, Hur har den förändrats?, Hur långt har göteborgskan spridits?, I hur hög grad lever gamla dialektdrag kvar idag?, Är det övervägande standardsvenska eller göteborgska som tar över?, Kan man se tendenser till västsvensk regionalisering? och Kan dialektanvändning knytas till lokal eller regional identitet? För att få reda på den traditionella dialekten undersöks äldre

arkivinspelningar och för dagens dialekt har nyinspelningar gjorts. Analysen inriktar sig främst mot fonologisk, lexikal och prosodisk nivå. Ett syfte med projektet är även att se på hur dialektdrag används i samtal och vilken funktion de har. Språkförändringen analyseras med ett språkexternt perspektiv där samhällsförändringar som urbanisering, mobilitet, industriexpansion, infrastruktur och utbildningsmöjligheter sätts i relation till språklig variation. (För mer information om projektet se exempelvis www.sofi.se)

Mats Thelander har gjort en undersökning om språklig variation i Burträsk (1979). Syftet med undersökningen är att beskriva det nutida språkbruket i en dialektal miljö med hjälp av en kvantitativ metod. En anledning att välja en kvantitativ metod är att undvika ”rädslan att gå till motsatt överdrift och låta variationens karaktär av språkväxling överskugga alla de nyanser som man vid en impressionistisk bedömning av språkbruket ofta förbiser” (Thelander, 1979:15). Materialet som undersökningen bygger på är inspelade gruppsamtal. Det är 14 stycken gruppsamtal med fyra talare i varje samtal och de är inspelade i Burträsk mellan maj 1973 och juni 1974. Samtalen är dryga två timmar och de inleds med att en inledare fixar i ordning allting så att informanterna kan börja samtala (situation A) och efter cirka en timme kommer en främling in som sitter och talar med dem den återstående tiden (situation B). Nio av de 56 talare som är med i gruppsamtalen spelades även in i en intervju. En tid efter inspelningen fick informanterna en tiosidig enkät där de skulle fylla i all viktig persondata t.ex. födelseår, uppväxtort, skolgång, familjeförhållande och geografisk rörlighet. Den sista delen i undersökningen var ett lyssnartest. På ett band sammanställdes 12 minuters utdrag från gruppsamtalen och intervjuerna. Utdragen skulle representera de mest dialektala och riksspråkliga talarna. Fyra lyssnargrupper (vuxna och unga från Mellansverige och vuxna och unga från Burträsk) bedömde sedan utdragen längs en femgradig skala hur dialektala respektive standardspråkliga de var. Två talare hade med två utdrag på bandet.

Resultatet visar att hos de tolv variabler som undersöks finns det ett samband mellan andel standardformer och talarnas ålder. Den äldsta talaren är den som har mest dialektformer. Könsskillnaderna är ganska små och inte lika för varje språkdrag. Skillnad i språkbruk i situationen A och B är förhållandevis små medan skillnaden mellan gruppsamtal och intervju är större. Språkdragen som undersöks har väldigt skilda variationsmönster där den genomsnittliga andel standardformer under gruppsamtalet är 13 % för en variabel medan den är 73 % för en annan.

I uppsatsen *Å e re ett nöje så bir re nestan ett nöje hela vegen* av Jannie Teinler undersöks två dialektinspelningar från Harbo, med avseende på nivåerna fonologi, morfologi, syntax och lexikon. Inspelelingarna är gjorda 1948 respektive 2009 med män som är födda och uppväxta

på orten. Som väntat visade det sig att den tidiga inspelningen innehöll fler drag från äldre dialekt, även om båda talarna påfallande ofta växlar i användningen av alla drag. Dock var den yngre talaren vid några drag mer konsekvent än den äldre. Det är också möjligt att se en tendens där de drag som är gemensamma för ett större område också återfinns i den yngre inspelningen, medan mer lokala drag försvunnit.

Forskningsöversikten visar på många kvantitativa undersökningar där dialekten har undersökts genom att exempelvis belägg har räknats. Därför vill jag göra en undersökning med kvalitativt inslag, inte bara se varieteten och förändringen i språket utan även varför den sker och försöka förstå informanternas strategier. Den här undersökningen räknar både belägg samtidigt som den tar upp informanternas attityd till dialekt och för dessa två samman. På det viset blir det en undersökning som innehåller olika element och infallsvinklar. Den utgår även från samtal mellan informanterna och rena intervjuer som gör så att det går att undvika observationsparadoxen. Det behövs fortfarande mer dialektforskning på Gotland och den här uppsatsen fyller ett tomrum även i det avseendet. Det behövs en studie där fokus bara ligger på hur gotländska ungdomar talar och därför passar den här undersökningen väldigt bra in i det ovan presenterade forskningsområdet.

3 Teoretisk ram

Dialekt, attityd och identitet är tre viktiga begrepp i den här undersökningen och därför är det viktigt att känna till vad som menas med dessa begrepp i uppsatsen. Vad är en dialekt och hur definieras begreppet, vad är egentligen en attityd och vad är en identitet?

3.1 Dialekt

Enligt Lars-Gunnar Andersson (Fult språk, 1985:60-61) utgår det striktare dialektbegreppet från ”språklig variabel”. En språklig variabel kan finnas på olika nivåer i språket, det viktiga är att det finns en variation, dvs. två eller flera alternativa sätt att uttrycka sig. De olika

variabler som förekommer är fonologiska (bakre eller främre *r*), morfologiska (*huse* eller *huset* i bestämd form), lexikala (*blev* rädd eller *vart* rädd) och syntaktiska (*han* eller *honom* som objektspronomen). I den här uppsatsen är dialekt ett begrepp som definieras i relation till standardspråk där det som inte är standard är dialekt. Det betyder att dialekt kan vara allt från lokal talart till utslätad dialekt.

En språklig variation ska finnas inom ett språkssystem, om så ej är fallet handlar det snarare om språkväxling istället för språklig variation. En variant är en växling från drag A till drag B och sedan tillbaka från drag B till drag A. Ett drag som bara varierar en gång och sedan stannar där är en språkförändring. Ofta finns de två varianterna sida vid sida innan det nya språkdraget tar över. Ett exempel på en variation som finns idag är *vart~blev*. Det är en diskret variation. Viktiga begrepp som är bra att känna till för den här uppsatsen är:

- **varietet**, dvs. språkart. I denna uppsats är varieteteten dialekten gotländska.
- **variabel**, dvs. ett språkdrag som kan få olika språkliga uttryck, bli språkliga varianter. Det finns fonologiska variabler, morfologiska variabler, syntaktiska variabler och lexikala variabler (Sundgren 2004;16). I denna uppsats är de tre variablerna ai-diftongen, infinitiver och objektspronomen.
- **variant**, t.ex. *vart~blev*. I denna uppsats har de tre variablerna tre olika varianter vardera. Variabeln ai-diftongen har varianterna ai, ei och e. Infinitiver har de tre varianterna *-a*, *-e* och apokope. Objektspronomen har varianterna *mi*, *me* eller *mej*. En av varianterna är en standardvariant (*e*, *-a* och *mej*) medan de andra två varianterna är dialektvarianter.

Ai-diftongen som undersöks är en fonologisk variabel medan infinitiver och objektspronomen är morfologiska.

Den dialekt som talas på Gotland kan exempelvis benämnas som gotländska, gutamål, (forn)gutniska och gammalgotländska. Med gotländska menar man oftast den nutida, utjämnade dialekten medan gutamål, gutniska och gammalgotländska avser den äldre, ursprungliga dialekten. I den här uppsatsen benämns informanternas språk som gotländska. Dock måste det påpekas att gotländska för många gotlänningar betyder just gutamål, dvs. den äldre, ursprungliga dialekten. Se kapitel 4.2 för att se vilka drag som tillhör den äldre dialekten och kapitel 5.5 för att läsa om vilka språkdrag som finns i gotländska ungdomars språk idag.

3.2 Attityd

Attityder är inte medfött utan det är något som vi socialiseras in i. Socialisationen kan delas in i två delar, den primära och den sekundära socialisationen. Under den primära socialisationen är det mest föräldrarna som påverkar. Under den sekundära socialisationen sker påverkan från kompisar, andra jämnåriga, skola och massmedia. De attityder som man får under den primära situationen är de som är svårast att ändra. Attityder utvecklas av olika skäl och de kan fylla olika funktioner (Bijvoet, 2008:117). Språkattityder är värderande inslag i människors reaktioner mot språkliga varieteter och deras talare. Det kan vara både inställning och beteende där språket är en identitetsmarkör (a.a s.119). Attityder till olika språk, dialekter, brytning m.m. är egentligen inte attityd till själva varieteteten i sig utan hur vi ser på talaren (a.a s.120).

En attityd är en handlingsbenägenhet och de språkliga attityderna handlar om kunskap, känsla och handlingsberedskap (se t.ex. Deprez & Persoons 1987). Det menar Nyström Höög i boken *Teamwork. Man kan lika gärna samarbeta. Svenska åsikter om importord* (2005). Enligt Baker (1992 I: Nyström Höög, s. 19-22) finns det tre saker som påverkar attityden. De tre komponenterna är den kognitiva komponenten, den affektiva komponenten och den konativa komponenten. Den kognitiva komponenten rör tankar och övertygelser medan den affektiva komponenten rör känslor. Dessa två komponenter överrensstämmer inte alltid vilket kan ge upphov till paradoxala reaktioner som försvårar för forskaren att inferera attityder. Den konativa komponenten syftar till handlingsbenägenheten, dvs. en beteendemässig intention att göra något. Men en vilja till handling är inte samma sak som att utföra en handling. Attityder kan vara yttrande av åsikter eller känslomässiga reaktioner samtidigt som de kan vara omedvetna. Om attityderna inte är tydliga får man tolka svar för att (re)konstruera attityder (Sandöy, 2000 I: Nyström Höög, s. 19-22).

En språklig attityd är något förhållandevis konsistent, det är viktigt att skilja mellan attityd och åsikt. Attityder handlar man utifrån medan åsikter är något som produceras fram i t.ex. en intervju. Även om det är en åsikt och inte en attityd är den viktig eftersom åsikter ofta är nycklar till attityderna. Åsikterna är explicita medan attityderna är implicita. Enligt Baker är det som man når i en undersökning *ytattityder*. Strukturerade frågor i attitydundersökningar ger besked om åsikter. För att få fram attityderna bör det handla om berättelser, spontant producerade exempel, negationer, förstärkningsord, upprepningar och/eller metaforer. Vid intervjuer kan man få motstridiga svar, det beror på att ideologi och praktik inte går ihop. Men

i den kontextuella ram där attityder ingår kan sådana motsättande svar faktiskt gå ihop. Individens och grupper språkliga normer utvecklas utifrån samhället och där är idealet mångfald. Det är svårt att säga vilken som är den rådande språkideologin. Attityder handlar oftast om relationen till enskilda frågor medan ideologi är en mer övergripande hållning, ett sammanhängande system av normer och attityder som kan ta sig uttryck i t.ex. språkpolitik (se Wingstedt, 1998 I: Nyström Höög, s. 19-22).

I min undersökning definieras informanternas åsikter som attityder. Informanternas svar på frågor visar deras uppfattning och därmed deras attityd till gotländska och andra dialekter.

3.3 Identitet

I min undersökning är identitet ett viktigt begrepp eftersom informanternas språk har ett nära samband med deras identitet. Att språket är identitetsskapande kallas för språkets Schibboleth-funktion. Sättet som vi talar på visar vilka vi är (Sundgren, 2007:72).

Identitet är enligt Fink (1991:210 I: Gunnarsdotter Grönberg, 2004:13-15) ett elastiskt begrepp som kan användas på flera olika sätt. Identitet kan delas in i den numeriska identiteten, den generiska identiteten och den kvalitativa identiteten. Den numeriska identiteten är en identitet som är unik, det finns inte två personer med samma identitet. Det kan vara egennamn, personnummer eller pass som är knutna till en enskild person. Den generiska identiteten är någon form av grupp tillhörighet t.ex. nationalitet, etnicitet, relationer, gemensamma intressen eller åsikter. Det finns många olika grupp tillhörigheter. Den tredje identiteten är den kvalitativa identiteten som innebär samhörighet med andra genom någon form av yttre likhet, t.ex. yrke eller släktskap. De tre olika identiteterna påverkar varandra. Den generiska identiteten visar vilken grupp man tillhör medan den kvalitativa identiteten manifesterar det på ett mer konkret plan. Exempel på generisk identitet som är med i den här undersökningen är kön, social tillhörighet (gymnasieprogram) och geografisk hemvist. I den kvalitativa identiteten ingår huruvida informanten använder mycket eller lite dialekt. Den samvariation som ofta finns mellan generisk identitet, kvalitativ identitet och språkliga val kan kallas för språklig identitet (Gunnarsdotter Grönberg, 2004:13-15).

4 Gotland: området och dialekten

För att förstå vad Gotland är för geografiskt område kommer nedan en kort beskrivning av ön. Efter det beskrivs den (äldre) gotländska dialekten.

4.1 Gotland min längtan¹

Gotland är Sveriges största ö med en yta på 3 140 kvadratkilometer. Antal invånare var 2009 56 955 personer (Gotland 1), varav cirka 22 500 av dem bor i Visby. Företagstätheten är hög på Gotland, det finns 84,9 företag per 1000 invånare. De största arbetsgivarna är Gotlands kommun, Försäkringskassan, Payex, Svenska spel, Destination Gotland och Samhall Baltic AB.

Förutom Visby, som är Gotlands största ort, finns det ytterligare sju orter som har mer än 500 invånare. De orterna är Hemse, Slite, Klintehamn, Roma, Vibble, Fårösund och Lärbro (Gotland 2). Gymnasieskolorna som finns på Gotland är Guteskolan, Donner Klintehamn, Donner Slite, Elfrida Andréé gymnasiet, Christopher Polhem gymnasiet, Richard Steffen gymnasiet, Trojaborg gymnasiet, Lövsta landsbygdscentrum och Desideria särgymnasiet. En del av dessa skolor är kommunala medan andra är friskolor. Gotland har även en högskola som har 21 program och ungefär 200 fristående kurser inom naturvetenskap, teknik, humaniora, samhällsvetenskap samt konst och nya medier (Gotland 3).

4.2 Gotländska

Enligt Wessén (1960) är gotländskan allmänt känd för att ha många ålderdomliga drag. Forngutniskan är modersspråket till ”dagens” gotländska. Dialekten har haft många likheter med de östsvenska målen och den har även blivit influerad av danskan och har på så sätt fått många danismer, exempelvis *pinnsvein* istället för ’igelkott’.

---

¹ Namnet på en dikt av Gustaf Larsson.

Ett karakteristiskt drag i den äldre gotländskan är att de gamla (urnordiska) diftongerna är bevarade. Det heter således t.ex. *bain* 'ben', *auge* 'öga' och *hoyre* 'höra'. Tabell 2 visar hur de primära diftongerna i fornspråket utvecklats i gutniskan. Som framgår av tabellen har den ursprungliga ai-diftongen behållit sitt uttal in i vår tid, medan au- och öy-diftongen fått ett något förändrat uttal.

Tabell 2. De primära diftongerna i gotländskan (efter Pamp 1978:76–77).

Fornordiska	Gutniska	
ai	ai	ex. <i>aik</i> 'ek', <i>fait</i> 'fet', <i>haim</i> 'hem'
au	ao	ex. <i>aoge</i> 'öga', <i>blaot</i> 'blöt', <i>haog</i> 'hög'
öy	åi	ex. <i>blåite</i> 'blöta', <i>dråime</i> 'drömma', <i>glåime</i> 'glömma'
iu → iau		ex. <i>biaode</i> 'bjuda', <i>iaoge</i> 'ljuga', <i>niaote</i> 'njuta'

Förutom de primära diftongerna kännetecknas gotländskan av en rad sekundära diftonger som utvecklats ur ursprungligen långa monoftonger. Alla långa vokaler utom a har gett upphov till sekundära diftonger. Det heter t.ex. *bäite* 'bita', *nöy* 'ny', *bräun* 'brun' och *båok* 'bok'.

Utmärkande för den äldre dialekten är brytning i t.ex. *bjere* 'bära', *jete* 'äta', *sjegl* 'segel'. Att de gamla konsonantförbindelserna finns kvar dvs. *kväld* 'kväll', *lamb* 'får', *lang* 'lång' (med hörbart *g*), *ård* 'ord' med hörbart *r* är utmärkande för dialekten. *G*, *k*, *sk* uttalas hårt framför 'len' vokal t.ex. *gylte* 'sugga', *kälde* 'källa', *körke* 'kyrka', *skäre* 'skära', *skiaute* 'skjuta'. Det är även hårt *g* i exempelvis *varg*, *talg*, *slygd* 'slöjd' och t-bortfall i t.ex. *häuse* 'huset', *bite* 'bitit'. I den äldre dialekten är uddljudande *d* bevarat framför *j* t.ex. *diaup* 'djup'. Långt *a* är bevarat i *bat* 'båt' och *nal* 'nål' (Wessén, 1960:47). De korta vokalerna *i*, *y* och *u* bevarat sin kvalitet och undgått förlängning t.ex. *lid* 'led', *bik* 'beck', *vin* 'vän'. Den äldre dialekten har ursprungligt kort *u* istället för *o* t.ex. *bude* 'båge', *puse* 'påse', *drupe* 'droppe'. Forngutniska har endast *o* framför r-förbindelser, t.ex. *horn* och ingen brytning i *singe* 'sjunga', *bide* 'bedja'.

I gotländskan har trycksvagt *a* blivit *e* och inskottsvokal framför *r* i ursprungligen enstaviga former (svarabhakti-vokal) är på Gotland *a* t.ex. *händar* 'händer'. Det finns även villkorlig ändelseförsvagning (apokope) som medför att de trycksvaga vokalerna kvarstår i slutet av satsen (framför paus) eller när orden uttalas isolerat men faller vanligen bort i det sammanhängande talet.

Språket är ganska enhetligt över hela ön, med undantag för Fårö som har avvikande språkdrag (a.a. 48-49).

5 Material och metod

Uppsatsen bygger på inspelade intervjuer och samtal med gotländska ungdomar. Det rör sig om åtta intervjuer och åtta samtal, vart och ett mellan två informanter. Frågorna som ställs i intervjun behandlar informanternas uppväxtort, fritidsaktiviteter, resor till fastlandet och framtidsplaner likväl som informanternas attityd till den egna och andra dialekter. Samtalen där informanterna talar med varandra två och två är till för att få ett material utan observationsparadoxens inblandning. Informanterna talar i de samtalen om allt från vad de tycker om fastlandsturister som invaderar Gotland på sommaren, vem som kör bil bäst, vad de tycker om att det är olagligt att ladda ner film och musik från Internet till hur en bra lärare ska vara.

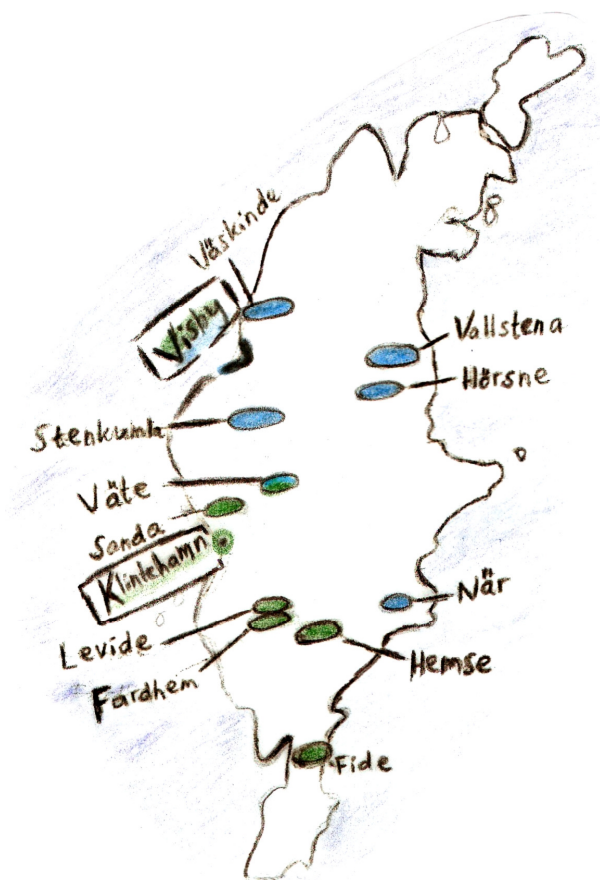
5.1 Informanter

I undersökningen deltog 16 gotländska gymnasieungdomar (se tabell 3). Informantgruppen består av åtta flickor och åtta pojkar där hälften går i skola i Visby och hälften går i skola i Klintehamn. Anledningen till att det är lika många pojkar som flickor är för att det är praktiskt att dela upp informanterna i kön. Det är även intressant att se hur kön och språk korrelerar med varandra. I Visby är uppdelningen så att det är två flickor från teoretiskt program, två pojkar från teoretiskt program, två flickor från praktiskt program och två pojkar från praktiskt program. Från Klintehamn deltar det tre flickor från teoretiskt program, två pojkar från teoretiskt program, en flicka från praktiskt program och två pojkar från praktiskt program. Anledningen till att det är en mer flicka på teoretiskt program beror på att det inte fanns några fler informanter som kunde delta från det praktiska programmet i Klintehamn. Det ska även nämnas att alla elever utom de två pojkarna från praktiskt program i Klintehamn är 16 år dvs. de går i ettan på gymnasiet. De två pojkarna från praktiskt program är ett år äldre, dvs. de går i tvåan på gymnasiet.

Tabell 3. Informanterna som deltar i undersökningen.

Skolort	Program	Situation	Flicka	Pojke
Visby	Teoretiskt	Intervju + samtal	1	1
		Samtal	1	1
	Praktiskt	Intervju + samtal	1	1
		Samtal	1	1
Klintehamn	Teoretiskt	Intervju + samtal	1	1
		Samtal	2	1
	Praktiskt	Intervju + samtal	1	1
		Samtal	0	1
Totalt			8	8

En förutsättning för informanterna som deltog i undersökningen var att det skulle vara födda och uppvuxna på Gotland eftersom syftet i uppsatsen är att ta reda på hur mycket dialekt gotländska ungdomar talar. Var informanternas uppväxtorter är belägna visar figur 1. Informanterna som går i skola i Visby är uppväxta i Visby, Väskinda, Vallstena, Hörsne, Stenkumla, Väte och När. Orterna informanterna som går i Klintehamn är uppväxta i är Visby, Sanda, Väte, Levide, Fardhem, Hemse och Fide. Tre av det totala antalet informanter är uppväxta i Visby och två informanter är uppväxta i Väte.

Figur 1. Karta över Gotland.

Tretton av informanterna pendlar till skolan, en informant brukade pendla, en har på senare tid börjat pendla och en informant pendlar inte till skolan. Nio informanter har båda föräldrarna från Gotland, en informant har endast mamma från Gotland medan fem informanter har bara pappa från ön. Alla informanter har släktingar på fastlandet (mamma, pappa, morfar, moster, kusiner etc.). Föräldrarna till informanterna som går i gymnasiet i Visby är dagisfröken, byggnadsarbetare, lantbrukare, sjuksköterska, arbetar på mejeriet, studerande, sjukskriven, lärare, grönsaksodlare, bilförsäljare, personlig assistent, egen företagare och ekonom. Informanterna som går i skola i Klintehamn har föräldrar som arbetar inom vården, plåtslagare, hemtjänsten/konsum, brandman och snickare, sjukpensionär och småbrukare, bibliotekarie, snickare/skomakare, bonde/lantbrukare, präst, lärare och byggarbetare.

De flesta studier angående gymnasieungdomar och deras språk på Gotland har utförts i Visby. Med tanke på att det finns fler gymnasieskolor på Gotland är det av intresse att även undersöka en annan ort där det finns en gymnasieskola. En ort där ungefär samma utbud av program ges som i Visby är Klintehamn där friskolan Donnergymnasiet är beläget. För att en jämförelse mellan de båda orterna ska gå att genomföra är det av stor vikt att samma gymnasieprogram (eller liknande) på de olika skolorna ingår i undersökningen. Det är viktigt att det ena är ett teoretiskt program och det andra ett praktiskt för att även kunna jämföra den aspekten. De program som valdes ut för undersökningen var samhällsprogrammet som är ett teoretiskt program och hotell- och restaurang som är ett praktiskt program. Anledningen till att gymnasieprogram och skolort är intressanta att undersöka beror på att det är informanternas egna val i motsats till exempelvis föräldrarnas socialgrupp som för informanterna inte är påverkningbart.

Lärare, främst i svenska, på de skolor och program som var av intresse att undersöka kontaktades för hjälp med informantkontakt. Lärarna frågade i klassen vilka som kunde tänkas ställa upp och sedan valdes de elever ut som ville vara med. Ett måste var att informanterna skulle tala gotländska vilket i vissa fall medförde att de i klassen som var mest dialektalande deltog i undersökningen. Informanterna var medvetna om att anledningen till samtalet och intervjun var att undersöka hur mycket dialekt de talar.

Innan samtalen fick informanterna en enkät som de skulle fylla i med basfakta dvs. vilket program de gick, om de var flicka eller pojke, vilket telefonnummer de hade, var de kom ifrån, var deras föräldrar kom ifrån och vilket yrke mamma och pappa hade. Telefonnumret användes för att identifiera informanterna, som annars är helt anonyma.

Efter att informanterna fyllt i enkäterna var det dags för första inspelningen som var samtal där två elever skulle tala med varandra. Flickorna talade för sig och pojkarna talade för sig. Efter att de talat i trettio minuter var det dags för en intervju med en av deltagarna från samtalsinspelningen. Informanterna fick själva avgöra vem av dem som skulle bli intervjuad.

5.2 Material

Inspelningarna gjordes 12-16 oktober 2009 på Gotland. Materialet som eftersträvades var 30 minuters samtal mellan två flickor respektive två pojkar från varje program (teoretiskt och praktiskt) och från varje skolort (Visby och Klintehamn) samt 30 minuters intervjuer med en

flicka och en pojke från samma program. Sammanlagt skulle det bli fyra timmar samtal och fyra timmar intervjuer. På grund av olika omständigheter blev den sammanlagda tiden samtal och intervjuer 6 timmar 16 minuter 40 sekunder. Tabellen visar materialet som undersökningen baseras på.

Tabell 4. Undersökningens material. (**I** = informant som är med i intervjun, **E** = extra)

		Flickor I+E	Flicka I	Pojkar I+E	Pojke I	Totalt
		Samtal	Intervju	Samtal	Intervju	
Teoretiskt	Visby	27:06	25:24	28:59	29:24	1 h 50 min 13 sek
	Klintehamn	16:31	15:04	15:34 (1:16)	10:25	57 min 34 sek
Praktiskt	Visby	29:10	29:07	31:12 (8:52)	27:25	1 h 56 min 54 sek
	Klintehamn	20:26	26:38	27:03	19:12	1 h 33 min 19 sek
Totalt		1 h 33 min 13 sek	1 h 36 min 13 sek	1 h 42 min 48 sek (1 h 11 min 28 sek)	1 h 26 min 26 sek	

I tabellen står **I** för informanten som är med i både intervjun och samtalet medan **E** står för den klasskamrat som är med i samtalet. De två tidsangivelserna som står i parentes visar hur lång tid av de inspelningarna som det går att lyssna på. På grund av tekniska problem går större delen av dessa inspelningar ej att excerpera.

5.3 Intervju

Sammanlagt ingår åtta intervjuer i undersökningen. Den längsta är 29:24 medan den kortaste är 10:25. Hur långa intervjuerna är beror både på hur mycket informanten har att säga och på att tiden som fanns till förfogande i vissa fall var begränsad. Frågorna som ställdes i intervjun var indelade i två olika delar (se Bilaga 3). Den första delen handlade om informanten; hur informanten trivdes på programmet, var informanten bor, det bästa respektive sämsta med att bo på Gotland, vad ungdomar kan göra på fritiden, relationen till fastlandet och framförallt Stockholm och informantens framtidsplaner. Den här delen upptog i snitt en tredjedel av intervjuerna. De resterande två tredjedelarna berörde dialekt; om informanterna har tänkt på dialekten som finns på Gotland, hur de själva talar, vilka dialekter som finns på Gotland, vad en gotlänning talar när han/hon inte talar dialekt, hur mycket dialekt föräldrar och äldre släktingar talar, om dialekt ska uppmuntras eller motarbetas, vad informanterna anser om

andra dialekter, om de skulle ändra dialekt, vad de anser om gotlänningar som försöker tala rikssvenska och vad de tror kommer att hända med gotländskan i framtiden. Många av frågorna som ställs i den andra delen av intervjun är hämtade från Fums-rapporten *Vi har inte lust att tala nån jäkla rikssvenska!*.

Med en kvalitativ metod, som intervju, är syftet att få en djupare förståelse för varför ungdomarna talar som de gör. Det som är bra med intervjuer är att man har en chans att ställa följdfrågor och hjälpa dem att svara på frågor som de kanske hade hoppat över om de skulle svara på en enkät. Negativt med intervju som metod är att informanterna kan anpassa sig efter mig, på det viset att de säger vad de tror jag vill höra eller att de ändrar sin dialekt efter hur jag talar.

5.4 Samtal

I materialet ingår åtta samtal där det längsta samtalet är 29:10 och den kortaste är 15:34 (endast cirka 1 minut går att lyssna på). Samtalen gick till på det viset att de fick tala två och två, flickor för sig och pojkar för sig. Informanterna skulle gå i samma klass på samma ort. Vid ett tillfälle är det dock en elev från ett teoretiskt program som talar med en elev från ett praktiskt program. Informanterna blev placerade i ett rum med en diktafon mellan sig och ett kuvert med diskussionsfrågor (se bilaga 2). De fick dra en fråga, läsa upp den och sedan resonera kring den. Exempel på frågor är ”Vad tycker ni om att det är otillåtet att ladda ner filmer och musik från nätet?”, ”Vilket är det bästa stället att roa sig på i Visby?”, ”Vilket är det bästa popbandet på Gotland just nu?”. Informanterna behövde inte hålla sig till diskussionsfrågorna, utan det var mer en hjälp ifall de inte kom på något annat att tala om. Syftet med samtalen var att informanterna skulle tala med varandra så naturligt som möjligt, att det skulle bli ett samtal eller en diskussion. I samtalen var det många frågor som rörde Gotland, t.ex. om det är något som är bra med ön på vintern, hur det är att bo på en ö och vad de tycker om fastlandsturisterna som invaderar Gotland på sommaren. De frågorna visar informanternas inställning till Gotland, om de är positiva eller negativa.

5.5 Språket i materialet

En första bedömning av språket i inspelningarna visar att det är någon form av utjämnad gotländska. Av de åtta informanter som deltar i båda inspelningssituationerna talar en informant mer gotländska än de andra och det är en flicka från praktiskt program i Visby. Fem informanter bedöms tala utjämnad gotländska och det är flicka teoretiskt program Visby, pojke teoretiskt program Visby, pojke teoretiskt program Klintehamn, flicka praktiskt program Klintehamn och pojke praktiskt program Klintehamn. De två kvarvarande informanterna upplevs tala standardspråk med inslag av gotländska.

För att välja vilka variabler som skulle excerperas lyssnades inspelningarna igenom för att se vilka drag som överhuvudtaget fanns i informanternas språk. (För gotländska drag se kap. 4.1) De drag som valdes ut var sådana som förekom relativt ofta och som hade en dialektal variant och en standardvariant. Ett viktigt kriterium var att det skulle vara lätt att skilja mellan den dialektala varianten och standardvarianten. Hur ofta draget förekommer ska inte heller påverkas av tematiskt eller utomspråkligt inflytande (Thelander, 1979:56).

I inspelningarna förekommer ett flertal diftonger. Sekundära diftonger är relativt vanliga i materialet; det heter t.ex. *keul* 'kul', *Tråosa* 'Trosa' och *freiskole* 'friskola'. När det gäller de primära diftongerna är det emellertid endast en, den gamla ai-diftongen, som i någon mån är bevarad, men då med ett ei-uttal, som t.ex. i ordet *heiter*. En informant påpekar dock att hon brukar använda uttrycket *ont i baine*.

Uttalsvarianter som finns i samtalen och intervjuerna är att (kort) *o* fick ett mer *u*-aktigt uttal som *budde* istället för *bodde*, *mursan* istället för *morsan* och *Gutland* istället för *Gotland*. En annan uttalsvariant är att *ä* får ett mer *e*-aktigt uttal som *tre* istället för *trä*, *len* istället för *län*, *trenar* istället för *tränar*, *sekert* för *säkert*, *eventyrsbad* för *äventyrsbad*, *vegen* för *vägen*, *krävande* för *krävande* och *Seve* istället för *Säve*. De behåller *y* i större utsträckning än i standardspråket t.ex. *ykar* istället för *ökar*. *E* i början av ord blir extra långt som t.ex. *eenda*, *eendast* och *een*. En annan utmärkande variant är ändelsen *-ar* som i *kledar*, *festar* etc. Finns även en variant där *å* är kort i t.ex. *på* där det i standardspråket är långt.

Ord som är typiskt gotländska som förekommer i materialet är *naj*, *jo* och *a-kusin* (syssling). Andra varianter som skiljer sig från standardspråket är *löt*, *slöt*, *förklarde*, *kollde*, *diskuterde*, *garvde*, *filmde*, *börjde*, *på Gråbo*, *på Östercentrum* och *i fastlandet*. Det finns flera belägg där trycksvag ändelse *a* blir *e* t.ex. *alle*, *samme*, *gotländske*, *odler*, *fungerer*, *hoppes*, *träffes*, *fråger*, *klager*, *klocken* och *intressered*. Exempel på när inskottsvokal framför *r* blir *a* är t.ex. *händar* händer, *böckar*, *läggat till* och *ellar*.

Något som förekommer relativt mycket i inspelningarna är förkortningar. Exempel på förkortningar är *mi* istället för *mej*, gäller å sköt *si*, inte nå speciell *åk* nånstans, *int*, *sam* sak, me *sin* kompisar, de e *bar* å *ladd* på, för en *veck* sen, de e *fin* graijer och *min* kompisar.

Förutom dialektala varianter som skiljer sig från standardspråket finns det även drag som utmärker sig genom att tillhöra ungdomsspråket. Exempel på sådana ord är *nice*, *loosa*, *oh my god*, *fett*, *ba*, *asså* och *lixom*. Andra ord som sticker ut är svordomar som mest förekommer i informanternas samtal (exempelvis *fan*, *djävla*), men de förekommer även i intervjuerna t.ex. *fördjävligt*.

5.5.1 Excerpering

De drag som valdes ut för excerpering är uttalet av ord som traditionellt haft den gamla ai-diftongen, uttalet av sådana infinitiver och imperativer som i standardsvenskan slutar på *-a* samt uttalet av objektspronomenen *mig*, *dig* och *sig*. Hädanefter benämns dessa variabler **ai-diftongen**, **infinitiver** resp. **objektspronomen**. Var och en av dessa tre variabler kan uppträda i tre uttalsvarianter, en som överensstämmer med det standardsvenskan uttalet och två dialektala. Anledningen till att de här tre variablerna valdes ut är för att det är drag som förknippas med gotländska och som utmärker dialekten, de är relativt frekventa i materialet och det finns dialektala varianter och standardvariant av variabeln som är urskiljbara.

variabler:	variantuttal:
– uttalet av den ursprungliga ai-diftongen	ai, ei, e(:) (<i>mair</i> , <i>meir</i> , <i>mer</i>)
– uttalet av infinitiver och imperativer som slutar på <i>-a</i> i standardsvenska	ø, -e, -a (<i>slut</i> , <i>slute</i> , <i>sluta</i>)
– uttalet av objektspronomenen <i>mig</i> , <i>dig</i> och <i>sig</i>	mi, me, mej

Den första variabeln som valdes ut som uppfyllde kraven var infinitiver. Det är ett frekvent drag i inspelningarna som är relativt lätt att skilja mellan dialekt och standardvarianten. Det finns tre olika varianter; 1) standardvariant, *-a* i slutet av verbet, t.ex. *plugga*, 2) dialektvariant, *-e* i slutet av verbet t.ex. *plugge*, 3) dialektvariant, Ø, apokope, t.ex. *plugg*. Belägget har godkänts om det kan ha alla tre varianter, dvs. om verbet står i infinitiv eller imperativ. Apokope-varianten är en villkorlig ändelseförsvagning där de trycksvaga vokalerna finns kvar i slutet av satsen (ofta framför paus) eller när orden uttalas för sig själv men den faller oftast bort i sammanhängande tal.

Den andra variabeln som valdes var ett förkortningsdrag där det på Gotland heter *mi* istället för standardspråkets *mej* (objektspronomen). Det heter även *si* för *sej* och *di* för *dej*. Det är ett drag som är utmärkande för gotländska. En ytterligare variant är *me/de/se* som är en sänkning av *mi/di/si*.

Den tredje variabeln är den primära diftongen *ai* (ai-diftongen). Att undersöka om det finns någon primär diftong kvar i informanternas språk är intressant eftersom gotländskan är allmänt känd för sina diftonger. Den primära diftong som valdes ut för en systematisering var ai-diftongen. Även här kan det potentiellt finnas tre varianter av ai-diftongen dvs. *ai* (*mair*), *ei* (*meir*) och standardvarianten *mer*. Ei-uttalet är en utveckling från ai-diftongen.

5.6 Statistisk analys

För att ta reda på om resultaten i undersökningen var signifikanta användes statistikprogrammet SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). All rådata från intervjuerna och samtalen matades in i SPSS för att sedan bearbetas och genomgå signifikansprövning. Informanterna kodades med siffran 1-16 där alla informanter hade sitt eget unika nummer. Faktorerne matades in dvs. kön, program, skolort, uppväxtort, föräldrarnas uppväxtort, framtidsplaner och situation och sedan skrevs variablerna in. Kvoten av dragen gjordes, medianen togs och sedan bedömdes informanterna beroende på om deras kvot var högre eller lägre än medianen. Kvoten togs genom att antalet dialektvarianter hos en variabel delades med det totala antalet belägg av variabeln. Ai-diftongen är den variabel som endast har belägg från en dialektal form, vilket gjorde det enkelt att räkna ut kvoten för den variabeln. Infinitiver och objektspronomen har två dialektala varianter. Det betyder att de två varianterna som bedömdes som dialektala fick slås ihop och sedan delas med det totala antalet belägg för att få fram kvoten. Det resulterar i att det kan framstå som mindre skillnad i statistiken än i tabellerna i kapitel 6.1, som är av mer beskrivande karaktär.

Att det var så få informanter (16 stycken) medförde en del svårigheter och det gjorde så att alla test inte var möjliga. Det test som gav bäst resultat för hela materialet var T-test (parat t-test och t-test i grupp, självständigt samples test). Signifikansnivån sattes till 0,05 vilket är det vanligaste (se exempelvis Willemsen 1974 för mer information om t-test). Eftersom det är få informanter (och få belägg) i undersökningen slogs grupperna (dvs. samtal och intervju) ihop för bättre power. Skälet att enbart statistiskt bearbeta en sammanslagen kvot i varje variabel

var att alla informanter inkluderades och variabeln motsvarade de krav som ställs för t-test. Situation fick behandlas på ett eget sätt eftersom det är en faktor som är olik de andra. Det testades i Oneway Anova. Resultatet av den statistiska analysen återfinns i bilaga 4.

6 Resultat

Kapitlet börjar med fakta om informanterna. Resultatet presenteras sedan i en kvantitativ och en kvalitativ del. Den kvantitativa delen tar upp andelen dialektala varianter och standardvarianter. De kopplas ihop med faktorerna kön, gymnasieprogram, skolort, uppväxtort, föräldrarnas uppväxtort, framtidsplaner och situation. I den kvalitativa delen tas informanternas kunskap och attityd till dialekt upp. I den kvantitativa delen är hela informantgruppen inkluderad (förutom i tabellen framtidsplaner). I den kvalitativa delen däremot ingår endast de åtta informanter som deltog i intervjun, eftersom det var i intervjun som kunskaps- och attitydfrågorna togs upp.

6.1 Bakgrund informanter

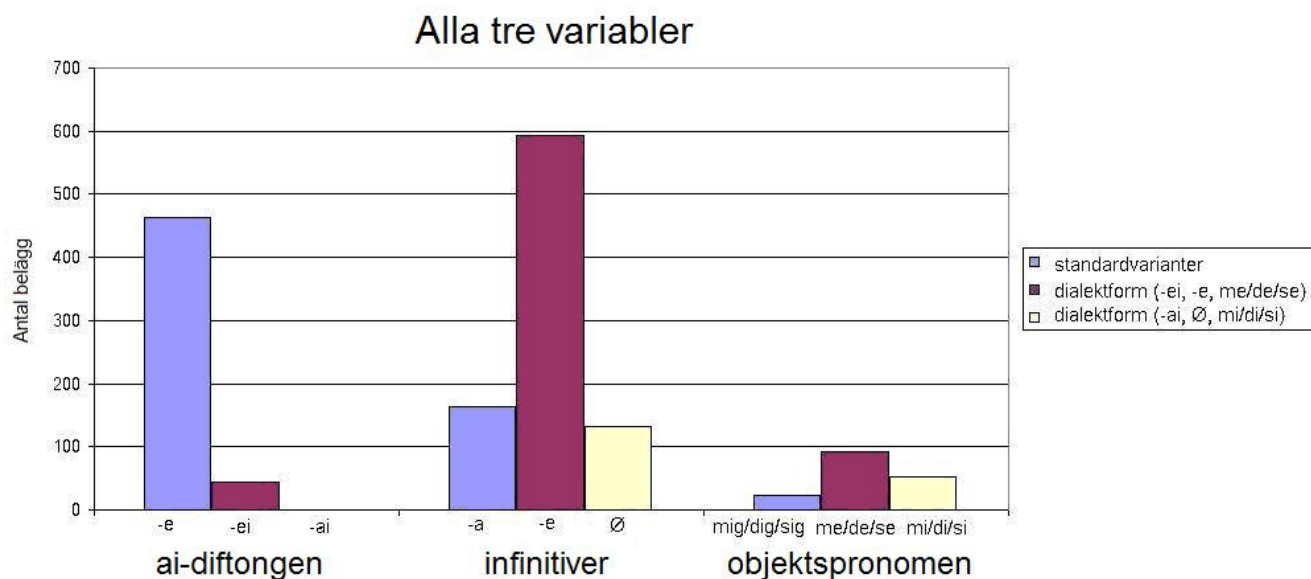
För en bättre förståelse av informanterna som deltar i undersökningen presenteras nedan svaren på frågorna som ställdes i första delen av intervjun. De åtta informanterna som deltar i intervjusituationen uppger att de trivs bra i sin klass och på sin skola. Informanterna som är uppväxta i Visby bor i lägenheter medan de elever som är från landsbygden bor i hus eller till och med på bondgård. De som bor på landsbygden bor lite mer för sig själva och har längre till grannar än vad de i staden har. De flesta trivs bra på Gotland för att det är lugnt och skönt där. En del informanter tycker det är en svår fråga att svara på eftersom han/hon inte har bott någon annanstans. En informant tycker det är tråkigt att bo på Gotland eftersom det inte finns så mycket att göra. Det som är mindre bra med Gotland är att alla känner alla och på vintern kan det vara lite dött.

Inom sport finns det mycket att göra på Gotland och det finns även fritidsgårdar. Men många ungdomar roar sig med kompisar på fritiden och hittar på egna aktiviteter. På sommaren finns det mer att göra för ungdomarna än det finns på vintern. Informanterna håller på med olika aktiviteter på fritiden som t.ex. ridning, fotboll, innebandy, pingis och hockey. Aktiviteterna gör man oftast på orten där man bor. Att man kan ha egna hästar och rida är något som är bra med Gotland. Under helgerna är man mest med kompisar eller med familjen men man kan även göra läxor, jobba, sporta, gå på bio, äta pizza, sitta vid datorn och gå på fritidsgård. De flesta åker till fastlandet och Stockholm någon gång om året. Många har släktingar, till och med föräldrar, som bor på fastlandet. Ofta åker de dit på lov, men det som gör att informanterna inte åker dit oftare är för att de har mycket att göra i skolan och att det kostar en del att åka dit.

Majoriteten av informanterna trivs bra på Gotland och de tror att de kommer bo där i framtiden. Direkt efter gymnasiet är det många som vill plugga eller jobba utanför Gotland, antingen på fastlandet eller utomlands. En del informanter vet precis vad de vill göra när de tagit studenten medan andra inte har en aning. De informanter som går praktiskt program vill bli polis, ha eget konditori och jobba inom hotell och restaurang. Inom samhällsprogrammet vill eleverna bli inredningsarkitekt och pilot. Övriga informanter vet inte vad de vill arbeta med.

6.2 Kvantitativ del

I det följande redovisas resultatet av den kvantitativa undersökningen. Som utgångspunkt tjänar den översiktliga fördelningen enligt figur 2 på de olika uttalsvarianterna av de tre undersökta variablerna: ai-diftongen, infinitiver respektive objektspronomen (jfr avsnitt 5.5.1 ovan). Som figuren visar har uttalet av den gamla ai-diftongen i stort sett övergått i monoftongiskt uttal; ai-uttalet används inte (i spontant tal) och ei-uttalet används bara ibland. Infinitiver slutar i gotländskan oftast på *-e* och majoriteten av objektspronomenen utsägs som *me, de, se*.

Figur 2. Stapeldiagram över alla tre variabler, hur de förhåller sig till varandra och hur mycket standard- respektive dialektvarianter det finns inom varje variabel.

Den första variabeln som presenteras är ai-diftongen eftersom det är den variant som nästan helt är på väg att ersättas av standardspråket. Den andra variabeln som presenteras är infinitiver där *-e* ändelse är den variant som är mest förekommande. Den tredje och sista variabeln är objektspronomen där *me/de/se* är den variant som förekommer mest men *mi/di/si*-varianten förekommer mer än standardvarianten. Angående variablerna infinitiver och objektspronomen ser de dialektala varianterna inte ut att vara på väg att ersättas av standardvarianterna.

6.2.1 Ai-diftongen

variabel:

– uttalet av den ursprungliga ai-diftongen

variantuttal:

ai, ei, e(:) (mair, meir, mer)

Det diftongiska uttalet av den gamla ai-diftongen är, som framgått, nästan försvunnit ur informanternas språk. I den mån diftonguttal över huvud taget förekommer rör det sig om ei inte ai. De ord med gammal ai-diftong som ingick i undersökningen var *del*, *deras*, *fler*, *hel*, *hem*, *hemma*, *heta*, *mer*, *reda* och *vet*. Av dessa visar det sig att diftongiskt uttal, dvs. ei, förekommer i *heter*, *mer*, *vet* och *del*. Endast belägg med tydligt diftongiskt uttal har räknats som diftonger. Det är inte alltid lätt att avgöra om vokalljudet är ett monoftongiskt långt e eller ett diftongiskt ei, men det är helt klart att det äldre diftongiska uttalet ai inte förekommer

i det inspelade materialet. Oftast hörs ei-uttalet när informanterna drar lite på orden och är tveksamma eller när ordet betonas. En del informanter använder genomgående det standardsvenska monoftongiska uttalet, medan andra uppvisar båda varianterna.

Tabell 5. Variabeln ai-diftongen, fördelning av varianten i hela materialet, antal belägg och procentsatser.

	-e <i>mer</i>	-ei <i>meir</i>	-ai <i>mair</i>	Totalt
Belägg	463	45		508
Procent	91,1 %	8,9 %		100 %

Nedan presenteras två exempel på diftongiskt uttal ur materialet. Exempelen är tagna från samtal mellan två informanter.

Exempel 1: Pojkar teoretiskt program Visby

Pojke I: De e nog inne i stan

Pojke E: In i stan

Pojke I: Eller hur? Nånstans... de **veit** ja inte men stan vill man ju va

I det första exemplet talar pojkarna på teoretiskt program i Visby om var det bästa stället att roa sig på Gotland är. Det här utdraget visar när en pojke på teoretiskt program i Visby säger *de veit ja inte*. Det är vanligt att det diftongiska uttalet förekommer i ordet *veit*, och framförallt när det handlar om att informanterna inte vet något.

Exempel 2: Flickor teoretiskt program Visby

Flicka E: Vad tycker du om Stockholmsveckan då? Brukar du va nånting?

Flicka I: Nja de... asså de e ju synd att en **deil** stockholmare e så divige av sej.

I det här andra exemplet talar flickorna som går på teoretiskt program i Visby om Stockholmsveckan. Belägget *deil* är väldigt klart och tydligt för att informanten betonar och uttalar det sakta så de olika delarna i ordet hörs, de-i-l.

Ai-diftongen och kön

Tabell 6 visar variabeln i förhållande till kön. Pojkarna har lite mer av dialektvarianten -ei än vad flickorna har, men det är ingen stor skillnad mellan könen.

Tabell 6. Variabeln ai-diftongen och kön, andel belägg och procentsatser.

Kön (n)		e <i>mer</i>	ei/äi <i>meir</i>	ai <i>mair</i>	Totalt
Flickor (n8)	belägg	288	24		312
	procent	92,3 %	7,7 %		100 %
Pojkar (n8)	belägg	175	21		196
	procent	89,3 %	10,7 %		100 %
Samtliga (n16)	belägg	463	45		508
	procent	91,1 %	8,9 %		100 %

Ai-diftongen och program

Tabell 7 visar ai-diftongen i förhållande till programtyp. Resultatet visar på en liknande fördelning som ai-diftongen i förhållande till kön (se tabell 6) där informanterna på praktiskt program har lite större andel ei-uttal än vad informanterna på teoretiskt program har.

Tabell 7. Variabeln ai-diftongen och programtyp, andel belägg och procentsatser.

Programtyp (n)		e <i>mer</i>	ei <i>meir</i>	ai <i>mair</i>	Totalt
Teoretiskt (n9)	belägg	244	20		264
	procent	92,4 %	7,6 %		100 %
Praktiskt (n7)	belägg	219	25		244
	procent	89,8 %	10,2 %		100 %
Samtliga (n16)	belägg	463	45		508
	procent	91,1 %	8,9 %		100 %

Ai-diftongen och kön/program

Tabell 8 visar ai-diftongen i relation till kön och program. Eftersom tabell 6 och tabell 7 visar att pojkar och informanter på praktiskt program har mer dialektala varianter är det intressant att se på korrelationen mellan kön och programtyp. Resultatet visar att flickor på teoretiskt program har mest standard medan pojkar på praktiskt program är de som har mest dialekt.

Tabell 8. Variabeln ai-diftongen och kön/programtyp, andel belägg och procentsatser.

Kön / Programtyp (n)		e <i>mer</i>	ei <i>meir</i>	ai <i>mair</i>	Totalt
Flickor Teoretiskt (n5)	belägg	135	9		144
	procent	93,8 %	6,3 %		100,1 %
Flickor Praktiskt (n3)	belägg	153	15		168
	procent	91,1 %	8,9 %		100 %
Pojkar Teoretiskt (n4)	belägg	109	11		120
	procent	90,8 %	9,2 %		100 %
Pojkar Praktiskt (n4)	belägg	66	10		76
	procent	86,8 %	13,2 %		100 %
Samtliga (n16)	belägg	463	45		508
	procent	91,1 %	8,9 %		100 %

När kön och programtyp korreleras med ai-diftongen bekräftas resultatet från tabell 6 och 7.

Ai-diftongen och skolort

Tabell 9 visar ai-diftongen i relation till informanternas skolort. Tabellen visar att informanterna som går i skola i Visby har mer dialekt medan informanterna i Klintehamn har mer standard. Det är ett anmärkningsvärt resultat med tanke på att min hypotes är att informanterna som går i skola i Klintehamn borde ha mer dialekt än de som går i Visby.

Tabell 9. Variabeln ai-diftongen och skolort, andel belägg och procentsatser.

Skolort (n)		e <i>mer</i>	ei <i>meir</i>	ai <i>mair</i>	Totalt
Visby (n8)	belägg	259	31		290
	procent	89,3 %	10,7 %		100 %
Klintehamn (n8)	belägg	204	14		218
	procent	93,6 %	6,4 %		100 %
Samtliga (n16)		463	45		508
		91,1 %	8,9 %		100 %

Ai-diftongen och uppväxtort

Hur ai-diftongen och informanternas uppväxtort korrelerar visar tabell 10. Informanter som är uppväxta i Visby har färre dialektvarianter än de som är uppväxta på övriga Gotland. Hos de tre informanter som är uppväxta i Visby finns det endast ett belägg där ei-uttalet förekommer. Ingen av grupperna har stor del av den varianten, men tabellen visar att det är mest förekommande utanför Visby.

Tabell 10. Variabeln ai-diftongen och informanternas uppväxtort, andel belägg och procentsatser.

Uppväxtort (n)		e <i>mer</i>	ei <i>meir</i>	ai <i>mair</i>	Totalt
Visby (n3)	belägg	64	1		65
	procent	98,5 %	1,5 %		100 %
Övriga Gotland (n13)	belägg	399	44		443
	procent	90,1 %	9,9 %		100 %
Samtliga (n16)		463	45		508
		91,1 %	8,9 %		100 %

Det är intressant att jämföra resultatet i tabell 10 med frågan som ställdes i intervjun om de talar annorlunda i Visby än på landet. Enligt tabellen kan det verifieras att de i Visby har mer standard än de informanter som kommer från landet, dvs. övriga Gotland.

Ai-diftongen och föräldrars uppväxtort

Tabell 11 visar ai-diftongen i relation till informanternas föräldrars uppväxtort. Resultatet är att informanter som har två föräldrar från Gotland har mer dialekt än de som endast har en förälder från Gotland. Det skiljer 5,4 % procent mellan de olika grupperna vilket visar på att föräldrarnas uppväxtort kan ha en påverkan på informanternas språk.

Tabell 11. Variabeln ai-diftongen och informanternas föräldrars uppväxtort, andel belägg och procentsatser.

Föräldrars uppväxtort (n)		e <i>mer</i>	ei <i>meir</i>	ai <i>mair</i>	Totalt
Båda föräldrarna från Gotland (n10)	belägg procent	276 89 %	34 11 %		310 100 %
En förälder från Gotland (n6)	belägg procent	187 94,4 %	11 5,6 %		198 100 %
Samtliga (n16)	belägg procent	463 91,1 %	45 8,9 %		508 100 %

Ai-diftong och framtidsplaner

Tabell 12 visar ai-diftongen i relation till informanternas planer efter studenten. Störst andel av de dialektala varianterna har informanterna som efter gymnasiet vill arbeta. I kategorin ”vet ej” är två av tre informanter från Visby vilket kan förklara varför de har så stor del av standardvarianten. Gruppen som vill vidareutbilda sig befinner sig mittemellan de som vill jobba och de som inte vet vad de vill göra efter studenten.

Tabell 12. Variabeln ai-diftongen och framtidsplaner, andel belägg och procentsatser.

Framtidsplaner (n)		e <i>mer</i>	ei <i>meir</i>	ai <i>mair</i>	Totalt
Vidareutbilda sig (n2)	belägg procent	130 91,5 %	12 8,5 %		142 100 %
Jobba (n3)	belägg procent	151 87,8 %	21 12,2 %		172 100 %
Vet ej (n3)	belägg procent	79 97,5 %	2 2,5 %		81 100 %
Samtliga (n8)	belägg procent	360 91,1 %	35 8,9 %		395 100 %

Ai-diftongen och situation

Tabell 13 visar ai-diftongen i relation till situation, dvs. hur många belägg som finns i intervjun respektive samtalet. Tabellen visar informanternas belägg i intervjun, de informanter som deltog i intervjuens belägg i inspelningen och den klasskamrats belägg som han/hon talade med. I tabellen framgår även de samlade beläggen för samtalen.

Tabell 13. Variabeln ai-diftongen och situation, andel belägg och procentsatser. (I = informant som är med i intervjun, E = extra)

Situation (n)		e <i>mer</i>	ei <i>meir</i>	ai <i>mair</i>	Totalt
Intervju (n8)	belägg	267	23		290
	procent	92,1 %	7,9 %		100 %
Samtal I (n8)	belägg	94	12		106
	procent	88,7 %	11,3 %		100 %
Samtal E (n8)	belägg	102	10		112
	procent	91,1 %	8,9 %		100 %
Samtal I+E (n16)	belägg	196	22		218
	procent	89,9 %	10,1 %		100 %
Samtliga (n16)	belägg	463	45		508
	procent	91,1 %	8,9 %		100 %

Resultatet visar att informanterna har störst andel av den dialektala varianten i samtalen. Informanterna som deltar i både intervjun och samtalet har procentuellt sett större andel av den dialektala formen än klasskamraten som bara deltar i samtalet. Det visar överlag att den mest dialektala av de två som deltar i samtalet även deltog i intervjun. Flest belägg återfinns i intervju-situationen.

6.2.2 Infinitiver

variabel:

- uttalet av infinitiver och imperativer som slutar på *-a* i standardsvenska

variantuttal:

ø, -e, -a (slut, slute, sluta)

I detta avsnitt behandlas infinitiver och totalt 891 belägg har analyserats. Verb där ändelsen antingen är *-a*, *-e/ä* eller *Ø* förekommer ofta i materialet. Verbet *vara* tas endast upp i de tre olika formerna *vara*, *vare* och *var*. I tal är det vanligt att uttala *vara* som *va*, men det specifika uttalet räknas här inte med som en variant av *vara* eftersom den inte är en av de tre varianter som undersöks. Ord som räknas är exempelvis ”de e bar å *ladd* på”, ”börjar *händ*”, ”skulle *vilje*”, ”kommer *flytte*” etc.

Tabell 14. Variabeln infinitiver, fördelning av varianten i hela materialet, antal belägg och procentsatser.

	-a <i>göra</i>	-e/ä <i>göre</i>	Ø <i>gör</i>	Totalt
Belägg	164	594	133	891
Procent	18,4 %	66,7 %	14,9 %	100 %

Här kommer utdrag från samtalen som visar hur beläggen kan förekomma.

Exempel 3: Två pojkar teoretiskt program Visby:

Pojke I: du ja ska **jobbe**

Pojke E: ska du **jobba**?

Pojke I: ja

Pojke E: illa...me varå?

Pojke I: ja ska **jobbe...läggä...va säger...putsä**

Pojke E: **putsä** å

Pojke I: Å **läggä** puts... ska **kakle**

Exemplet visar hur den ena informanten säger verbet med *-e* ändelse medan den andra informanten upprepar ordet fast med *-a* ändelse. Som ett förtydligande ”ska du jobba?”, putsä. Här förekommer ingen ackommodation, informanterna påverkas inte av varandra till att välja samma variant utan de fortsätter tala som de gör oberoende av påverkan från den andre. Intressant är att båda informanterna har båda föräldrarna från Gotland och de är uppväxta på övriga Gotland.

Exempel 4: Flickor praktiskt program Visby

Flicka E: Asså ibland kan de va lit såhär... man känner si ganske isolered, men för de meste så är de ju rätt... de e askul

Flicka I: Jo asså ja tycker... asså... ja trivs väldigt bra

Flicka E: Ja me

Flicka I: Ja skul int **kun tänk** me å bo nån annanstans

Det här utdraget exemplifierar att *kun tänk* är två belägg. Standardformen här skulle vara ”kunna tänka”.

Infinitiver och kön

Tabell 15 nedan visar sambandet mellan infinitiver och kön. Tabellen visar att pojkarna använder fler standardvarianter än flickorna samtidigt som de använder mer apokope, som ses som dialektalt. Dock är inte skillnaden så stor mellan flickor och pojkar, båda har en överhängande majoritet *-e* som ändelse på verben vilket visar på att det är en variant som lever kvar hos de gotländska ungdomarna. Tabellen nedan visar även att det är flickorna som har flest belägg.

Tabell 15. Variabeln på infinitiver och kön, andel belägg och procentsatser.

Kön (n)		-a <i>göra</i>	-e/ä <i>göre</i>	Ø <i>gör</i>	Totalt
Flickor (n8)	belägg	88	371	77	536
	procent	16,4 %	69,2 %	14,4 %	100 %
Pojkar (n8)	belägg	76	223	56	355
	procent	21,4 %	62,8 %	15,8 %	100 %
Samtliga (n16)	belägg	164	594	133	891
	procent	18,4 %	66,7 %	14,9 %	100 %

Infinitiver och programtyp

Tabell 16 visar sambandet mellan infinitiver och programtyp, dvs. teoretiskt eller praktiskt program. Det är nio informanter från teoretiska program och sju informanter från praktiska program. Tabellen visar att den största skillnaden är att informanterna på teoretiskt program använder standardvarianten mer än de på praktiskt program.

Tabell 16. Variabeln infinitiver och programtyp, andel belägg och procentsatser.

Programtyp (n)		-a <i>göra</i>	-e/ä <i>göre</i>	Ø <i>gör</i>	Totalt
Teoretiskt (n9)	belägg	110	315	61	486
	procent	22,6 %	64,8 %	12,6 %	100 %
Praktiskt (n7)	belägg	54	279	72	405
	procent	13,3 %	68,9 %	17,8 %	100 %
Samtliga (n16)	belägg	164	594	133	891
	procent	18,4 %	66,7 %	14,9 %	100 %

Infinitiver och kön/programtyp

Tabell 17 visar ändelsen på verbet i förhållande till både kön och programtyp. Enligt tabellen kön är det pojkarna som har mest dialekt och flickorna har mest standard. När det gäller variabeln infinitiver och programtyp har praktiskt program betydligt fler dialektvarianter än informanterna på teoretiskt program. Tabell 17 visar att flickor på praktiskt program är de som har mest dialekt. De informanter som har störst andel standard är flickor som går på teoretiskt program.

Tabell 17. Variabeln infinitiver och kön/programtyp, andel belägg och procentsatser.

Kön / Programtyp (n)		-a <i>göra</i>	-e/ä <i>göre</i>	Ø <i>gör</i>	Totalt	
Flickor Teoretiskt (n5)	belägg	73	179	25	277	
	procent	26,4 %	64,6 %	9,0 %	100 %	
Flickor Praktiskt (n3)	belägg	15	192	52	259	
	procent	5,8 %	74,1 %	20,1 %	100 %	
Pojkar Teoretiskt (n4)	belägg	37	136	36	209	
	procent	17,7 %	65,1 %	17,2 %	100%	
Pojkar Praktiskt (n4)	belägg	39	87	20	146	
	procent	26,7 %	59,6 %	13,7 %	100 %	
Samtliga (n16)		belägg	164	594	133	891
		procent	18,4 %	66,7 %	14,9 %	100 %

Infinitiver och skolort

Tabell 18 visar infinitiver i relation till vilken ort informanterna går på gymnasiet. Informanterna som går i skola i Visby har mer standardvarianter, men även större andel apokope än informanterna som går i Klintehamn. Informanterna som går i skola i Visby och informanterna som går i skola i Klintehamn har *-e* ändelse på majoriteten av beläggen.

Tabell 18. Variabeln infinitiver och skolort, andel belägg och procentsatser.

Skolort (n)		-a <i>göra</i>	-e/ä <i>göre</i>	Ø <i>gör</i>	Totalt	
Visby (n8)	belägg	123	336	93	552	
	procent	22,3 %	60,9 %	16,8 %	100 %	
Klintehamn (n8)	belägg	41	258	40	339	
	procent	12,1 %	76,1 %	11,8 %	100 %	
Samtliga (n16)		belägg	164	594	133	891
		procent	18,4 %	66,7 %	14,9 %	100 %

Infinitiver och uppväxtort

Tabell 19 visar variabeln infinitiver i relation till informanternas uppväxtort.

Tabell 19. Variabeln infinitiver och informanternas uppväxtort, andel belägg och procentsatser.

Uppväxtort (n)		-a <i>göra</i>	-e/ä <i>göre</i>	Ø <i>gör</i>	Totalt	
Visby (n3)	belägg	36	40	2	78	
	procent	46,2 %	51,3 %	2,6 %	100,1 %	
Övriga Gotland (n13)	belägg	128	554	131	813	
	procent	15,7 %	68,1 %	16,1 %	99,9 %	
Samtliga (n16)		belägg	164	594	133	891
		procent	18,4 %	66,7 %	14,9 %	100 %

Resultatet visar att det förekommer betydligt fler standardvarianter hos de informanter som är uppväxta i Visby. Båda grupperna har majoriteten av beläggen i den mittersta gruppen, dvs. *-e*

ändelse. Informanterna som är uppväxta på övriga Gotland har mer apokope än informanterna som är uppväxta i Visby.

Infinitiver och föräldrars uppväxtort

Tabell 20 visar hur informanternas föräldrars uppväxtort påverkar deras språk.

Tabell 20. Variabeln infinitiver och föräldrarnas uppväxtort, andel belägg och procentsatser.

Föräldrars uppväxtort (n)		-a <i>göra</i>	-e/ä <i>göre</i>	Ø <i>gör</i>	Totalt
Båda föräldrarna från Gotland (n10)	belägg	118	408	106	632
	procent	18,7 %	64,6 %	16,8 %	100,1 %
En förälder från Gotland (n6)	belägg	46	186	27	259
	procent	17,8 %	71,8 %	10,4 %	100 %
Samtliga (n16)	belägg	164	594	133	891
	procent	18,4 %	66,7 %	14,9 %	100 %

Informanterna som har en förälder från ön har majoritet *e*-ändelser. De informanter som har två föräldrar från Gotland har lite större andel standardvarianter och större andel apokopeformer.

Infinitiver och framtidsplaner

Tabell 21 visar informanternas framtidsplaner i relation till deras språk. Mest standardvarianter har informanterna som inte vet vad de vill göra efter gymnasiet. Två av dem är uppväxta i Visby. Störst frekvens av apokope i slutet av verbet har de informanter som vill arbeta efter studenten.

Tabell 21. Variabeln infinitiver och framtidsplaner, andel belägg och procentsatser.

Framtidsplaner (n)		-a <i>göra</i>	-e/ä <i>göre</i>	Ø <i>gör</i>	Totalt
Vidareutbilda sig (n2)	belägg	34	175	35	244
	procent	13,9 %	71,7 %	14,3 %	99,9 %
Jobba (n3)	belägg	16	211	63	290
	procent	5,5 %	72,8 %	21,7 %	100 %
Vet ej (n3)	belägg	27	48	8	83
	procent	32,5 %	57,8 %	9,6 %	99,9 %
Samtliga (n8)	belägg	77	434	106	617
	procent	12,5 %	70,3 %	17,2 %	100 %

Infinitiver och situation

Hur informanternas språk är i de två situationer som undersöks, dvs. intervju och samtal visas i tabell 22.

Tabell 22. Variabeln infinitiver och situation, andel belägg och procentsatser. (I = informant som är med i intervjun, E = extra)

Situation (n)		-a göra	-e/ä göra	Ø gör	Totalt
Intervju (n8)	belägg	32	260	52	344
	procent	9,3 %	75,6 %	15,1 %	100 %
Samtal I (n8)	belägg	45	174	54	273
	procent	16,5 %	63,7 %	19,8 %	100 %
Samtal E (n8)	belägg	87	160	27	274
	procent	31,8 %	58,4 %	9,9 %	100,1 %
Samtal I+E (n16)	belägg	132	334	81	547
	procent	24,1 %	61,1 %	14,8 %	100 %
Samtliga (n16)	belägg	164	594	133	891
	procent	18,4 %	66,7 %	14,9 %	100 %

Informanterna har mer standardvarianter i samtalen än i intervjun och större andel *-e* ändelser i intervjuerna. Informanten som blir intervjuad har större andel apokope-former i samtalen än de har i intervjun. En anledning till att det är mer standardvarianter i samtalen är för att de i dem läser högt ifrån lappar med diskussionsfrågor. De frågor som berörs är dessa:

I vilket land skulle ni helst **vilja jobba** efter studenten?

Vad tycker ni om att det är otillåtet att **ladda** ner filmer och musik från nätet?

Vilket är det bästa stället att **roa sig** på i Visby?

Vill ni **göra** lumpen?

Vad tycker ni om att man kan **tjäna** massa pengar på att ha en blogg?

Tabellen nedan visar att av trettio belägg är hela 21 av dem standardvarianten. Det betyder att 70 % av dessa belägg har *-a* på slutet. Endast ett av beläggen har apokope och åtta av dem har *-e* på slutet.

Tabell 23. Uppläsning av verb, andel belägg och procentsatser.

Uppläsning	-a	-e	Ø	Totalt
Belägg	21	8	1	30
Procent	70 %	26,7 %	3,4 %	100,1 %

Det här visar att majoriteten av informanterna uttalar ordet som det står på lappen. Få av dem ändrar så att de uttalar med *-e* eller apokope. Procentandelen är betydligt större för standardvarianten när det handlar om de upplästa beläggen i jämförelse med beläggen i övrigt.

6.2.3 Objektspronomen

variabel:

- uttalet av objektspronomenen *mej*, *dej* och *sej*

variantuttal:

mi, me, mej

Den dialektala varianten är *mi/di/si* och standardformen är *mej/dej/sej*. I materialet finns det en till dialektal variant som är *me/de/se* (sänkning av *mi/di/si*). Den varianten förekommer bland annat i uttrycket *beror se på*. Det är en uttalslättning eftersom det blir en bokstav mindre, lättare att uttala än *mej* och *mi*. Även *mi* kan finnas i uttryck som t.ex. *iuförsi*. Gotlänningar kan även säga *mi* istället för *mina* som i exemplet *mi föräldrar* dvs. mina föräldrar. En annan variant av *mina* är att endast säga *min* som i *min epa-kompisar*.

Tabell 24. Variabeln objektspronomen, fördelning av varianten i hela materialet, antal belägg och procentsatser.

	Mej/dej/sej	Me/de/se	Mi/di/si	Totalt
Belägg	23	92	53	168
Procent	13,7 %	54,8 %	31,5 %	100 %

Följande utdrag visar hur belägg med objektspronomen kan se ut.

Exempel 5: Pojkar praktiskt program Klintehamn

Pojke I: Då sa dom bare ”nä då får du skyll **de** själv”

Pojke E: Sa dom till **mej**

Pojke I: Sa dom till **mi** också

Exemplet ovan visar hur pojkarna på praktiskt program i Klintehamn använder objektspronomen. I det här utdraget förekommer de tre olika varianterna av objektspronomen som återfinns i undersökningen. De tre olika formerna är *de*, *mej* och *mi*. Det här visar på en inkonsekvent användning av objektspronomen hos en och samma informant. Samma informant säger först *de* istället för *dej* och sedan *mi* istället för *mej*. Det är ett av de få belägg på *dej* (*de*) som finns i materialet, det finns flest belägg på *mej*- eller *sej*-varianter.

Exempel 6: Flickor praktiskt program Klintehamn

Flicka I: de e ju dom som är rolige det är då folk gör bort **sej** och det är de som är de rolige

Flicka E: ja men ja tycker ändå att de...asså ... tjat ut **si** lit grann

Det här exemplifierar att en informant kan använda en standardform av ett ord och sedan kan den andra informanten använda en dialektform av ordet strax efteråt.

Objektspronomen och kön

Tabell 25 visar relationen mellan variabeln objektspronomen och kön. Resultatet blir att flickorna har mer av de dialektala varianterna än vad pojkarna har.

Tabell 25. Variabeln objektspronomen och kön, andel belägg och procentsatser.

Kön (n)		Mej/dej/sej	Me/de/se	Mi/di/si	Totalt
Flickor (n8)	belägg	11	59	37	107
	procent	10,3 %	55,1 %	34,6 %	100 %
Pojkar (n8)	belägg	12	33	16	61
	procent	19,7 %	54,1 %	26,2 %	100 %
Samtliga (n16)		23	92	53	168
procent		13,7 %	54,8 %	31,5 %	100 %

Pojkarna har flest belägg av standardvarianterna och av varianten *me/de/se* har könen ungefär samma procentandel.

Objektspronomen och programtyp

Objektspronomen i relation till programtyp visas i tabell 26.

Tabell 26. Variabeln objektspronomen och programtyp, andel belägg och procentsatser.

Programtyp (n)		Mej/dej/sej	Me/de/se	Mi/di/si	Totalt
Teoretiskt (n9)	belägg	9	32	22	63
	procent	14,3 %	49,2 %	36,5 %	100 %
Praktiskt (n7)	belägg	14	60	31	105
	procent	13,3 %	57,1 %	29,5 %	99,9 %
Samtliga (n16)		23	92	53	168
procent		13,7 %	54,8 %	31,5 %	100 %

Resultatet är att informanterna på teoretiskt och praktiskt program har ungefär lika stor andel standardvarianter. Informanterna på teoretiskt program har mer *mi/di/si*-former än informanterna på praktiskt program.

Objektspronomen och kön/programtyp

Tabellen nedan visar variabeln i relation till faktorerna kön och programtyp. Resultatet visar att flickor på teoretiskt program har minst standardvarianter samtidigt som de har mest

mi/di/si. Resultatet när båda faktorerna jämförs kontra när faktorerna jämförs för sig visar att flickor på teoretiskt är de som ska ha mest *mi/di/si*-former och det verifierar tabellen.

Tabell 27. Variabeln objektspronomen och kön/programtyp, andel belägg och procentsatser.

Kön / Programtyp (n)		Mej/dej/sej	Me/de/se	Mi/di/si	Totalt
Flickor Teoretiskt (n5)	belägg	3	15	15	33
	procent	9,1 %	45,5 %	45,5 %	100,1 %
Flickor Praktiskt (n3)	belägg	8	44	22	74
	procent	10,8 %	59,5 %	29,7 %	100 %
Pojkar Teoretiskt (n4)	belägg	6	17	8	31
	procent	19,4 %	54,8 %	25,8 %	100 %
Pojkar Praktiskt (n4)	belägg	6	16	8	30
	procent	20%	53,3 %	26,7 %	100 %
Samtliga (n16)	belägg	23	92	53	168
	procent	13,7 %	54,8 %	31,5 %	100 %

Objektspronomen och skolort

Huruvida informanternas skolort har någon påverkan på variabeln objektspronomen visar tabell 28. Resultatet visar att informanterna som går i skola i Visby har större andel standardvarianter.

Tabell 28. Variabeln objektspronomen och skolort, andel belägg och procentsatser.

Skolort (n)		Mej/dej/sej	Me/de/se	Mi/di/si	Totalt
Visby (n8)	belägg	18	48	17	83
	procent	21,7 %	57,8 %	20,5 %	100 %
Klintehamn (n8)	belägg	5	49	31	85
	procent	5,9 %	57,6 %	36,5 %	100 %
Samtliga (n16)	belägg	23	92	53	168
	procent	13,7 %	54,8 %	31,5 %	100 %

Tabellen visar att informanterna som går i gymnasiet i Klintehamn har större andel *mi/di/si*-former medan de båda informantgrupperna har ungefär lika stor andel *me/de/se*-former.

Objektspronomen och uppväxtort

Tabell 29 visar variabeln objektspronomen i förhållande till informanternas uppväxtort. Tabellen visar att det förekommer mer standardvariant hos de informanter som är uppväxta i Visby och mer *mi/di/si* hos de informanter som är uppväxta på övriga Gotland. Båda grupperna har en majoritet av varianten *me/de/se*.

Tabell 29. Variabeln objektspronomen och informanternas uppväxtort, andel belägg och procentsatser.

Uppväxtort (n)		Mej/dej/sej	Me/de/se	Mi/di/si	Totalt
Visby (n3)	belägg	3	8	1	12
	procent	25 %	66,7 %	8,3 %	100 %
Övriga Gotland (n13)	belägg	20	84	52	156
	procent	12,8 %	53,8 %	33,3 %	99,9 %
Samtliga (n16)		23	92	53	168
		13,7 %	54,8 %	31,5 %	100 %

Objektspronomen och föräldrars uppväxtort

Tabell 30 visar informanternas språk i förhållande till var deras föräldrar är uppväxta.

Tabell 30. Variabeln objektspronomen och informanternas föräldrars uppväxtort, andel belägg och procentsatser.

Föräldrars uppväxtort (n)		Mej/dej/sej	Me/de/se	Mi/di/si	Totalt
Båda föräldrarna från Gotland (n10)	belägg	14	55	30	99
	procent	14,1 %	55,6 %	30,3 %	100 %
En förälder från Gotland (n6)	belägg	9	37	23	69
	procent	13 %	53,6 %	33,3 %	99,9 %
Samtliga (n16)		23	92	53	168
		13,7 %	54,8 %	31,5 %	100 %

De två informantgrupperna har ungefär lika stor andel av de tre varianter av variabeln som finns. Även här är det marginellt större procentsats av standardvarianten hos informanterna som har två föräldrar från Gotland.

Objektspronomen och framtidsplaner

Tabell 31 visar variabeln objektspronomens korrelation med informanternas framtidsplaner.

Tabell 31. Variabeln objektspronomen och framtidsplaner, andel belägg och procentsatser.

Framtidsplaner (n)		Mej/dej/sej	Me/de/se	Mi/di/si	Totalt
Vidareutbilda sig (n2)	belägg	4	17	8	29
	procent	13,8 %	58,6 %	27,6 %	100 %
Jobba (n3)	belägg	4	47	28	79
	procent	5,1 %	59,5 %	35,4 %	100 %
Vet ej (n3)	belägg	1	7	3	11
	procent	9,1 %	63,6 %	27,3 %	100 %
Samtliga (n8)		9	71	39	119
		7,6 %	59,7 %	32,8 %	100,1 %

Störst andel standard återfinns hos de informanter som vill vidareutbilda sig och störst andel dialektala varianter hos de informanter som vill arbeta direkt efter studenten.

Objektspronomen och situation

Objektspronomens förhållande till situation visas nedan i tabell 32. Resultatet visar att informanterna har mer standardvarianter i samtalen.

Tabell 32. Variabeln objektspronomen och situation, andel belägg och procentsatser. (I = informant som är med i intervjun, E = extra)

Situation (n)		Mej/dej/sej	Me/de/se	Mi/di/si	Totalt
Intervju (n8)	belägg	3	40	20	63
	procent	4,8 %	63,5 %	31,7 %	100 %
Samtal I (n8)	belägg	6	31	19	56
	procent	10,7 %	55,4 %	33,9 %	100 %
Samtal E (n8)	belägg	14	21	14	49
	procent	28,6 %	42,9 %	28,6 %	100,1 %
Samtal I+E (n16)	belägg	20	52	33	105
	procent	19 %	49,6 %	31,4 %	99,9 %
Samtliga (n16)	belägg	23	92	53	168
	procent	13,7 %	54,8 %	31,5 %	100 %

En anledning till att det är mer standardvarianter i samtalen kan bero på det finns uppläsning av *sig*. Av sju belägg är tre standardvarianter, två *se* och två *si*. Även här är det tydligt att den extra informanten har färre dialektala varianter och mer standardvarianter. Informanterna som är med i både intervjun och samtalet har större andel standardvarianter i samtalet samtidigt som de där har mer *mi/di/si*-former.

6.3 Kvalitativ del

I den följande kvalitativa delen ges svaren på kunskaps- och attitydfrågorna som ställdes i intervjun med informanterna i relation till den faktorn som gav utslag i den kvantitativa delen, dvs. informanternas skolort. Ger svaren på intervjufrågorna någon förklaring till varför den faktorn gav utslag? Har svaren på kunskaps- och attitydfrågorna någon betydelse för vilken gymnasieskola de har valt och varför de talar som de gör?

Faktorn skolort visar att informanterna i Visby har större andel av *ei*-uttalet, informanterna som går i skola i Visby har fler standardvarianter (*-a*), men även mer apokope än informanterna som går i Klintehamn och när det gäller objektspronomen har informanterna som går i skola i Visby större andel av standardvarianten medan informanterna som går i Klintehamn har större andel *mi/di/si*-varianter. Det betyder att informanterna som går i skola i Visby har flest standardvarianter på två av tre variabler samtidigt som de har fler belägg med

apokope när det handlar om variabeln infinitiver. Informanterna som går i skola i Klintehamn har flest standardvarianter på en variabel, dvs. ai-diftongen.

6.3.1 Svar på kunskapsfrågorna

I intervjun ställdes frågan ”Har ni lärt er något om dialekter i skolan?” för att ta reda på om någon undervisning givits i ämnet. Informanternas svar är att de sjungit gotländska sånger när de var små, men annars har de inte haft någon speciell dialektundervisning eller lärt sig mer om exempelvis gutamål. En del informanter anser att undervisning om gutamål inte behövs eftersom det inte talas av så många och för att det är ett konstigt språk som är olikt svenska. En del informanter anser att det skulle vara kul och givande att få lära sig mer om olika dialekter, inte bara gotländska.

Informanterna som går i skolan i Visby tar upp att de dialekter som finns på Gotland är: gotländska, gutamål och rikssvenska/stockholmska. De tar upp att de som bor på Fårö talar grövre än de gör i centrala Gotland, Fårömål är mumligt och på Sudret talas ett speciellt ”Sudamål”. Dialekten är speciell både i norr och i söder. Informanterna anser att riktig gammalgotländska talas i söder och i När talas speciellt gutamål. Enligt informanterna som går i Klintehamn är det mer rå gotländska på Sudret, sedan finns det medelgotländska och riktig gotländska. Förutom gotländska, som är självklart, finns det på Gotland skånska, stockholmska, gutamål – helt enkelt alla dialekter. En informant har aldrig hört gutamål eller Fårömål och en annan informant poängterar att gotländskan kommer från Tyskland och att lite gutamål fortfarande talas bland de äldre. Vad talar då gotlänningar när de inte talar dialekt, dvs. gotländska? Enligt informanterna från Visby talar de då stockholmska, fastländska eller gotländska. En informant menar att en gotlänning alltid talar gotländska. Informanterna från Klintehamn svarar att gotlänningarna då talar stockholmska, rikssvenska eller ren svenska.

En intressant fråga är om Visbybor talar mer annorlunda än de på landet? Majoriteten av informanterna som går i skola i Visby anser att Visbybor talar mer stockholmska eller rikssvenska. Det beror på att de flesta från fastlandet flyttar just till Visby. En informant menar att det är väldigt olika, en del talar gotländska medan en del förfinar språket. Informanterna från Klintehamn håller med, dialekten är mer bred ut mot landet. En informant menar att folk som går i skolan i stan inte talar någon dialekt längre. Huruvida informanterna kan höra varifrån på Gotland en gotlänning kommer ifrån gav varierande svar. Informanterna

från Visby menar att de som talar grövst kommer ifrån När. Det går att höra om en gotlänning kommer från norr eller söder, även Fårö. Det kan vara svårt att höra var en gotlänning kommer ifrån eftersom dialekten är ganska lika över hela Gotland, men det går att höra om personen är från Visby eller landet. Informanterna som går i Klintehamn håller med om att det kan höras om en person är från Visby eller landet, ”Bönder pratar väl mer ren gotländska”. En informant hävdar att det bara finns en sorts gotländska och att det därför är svårt att höra varifrån en gotlänning kommer.

Om en gotlänning skulle tala rikssvenska är det enligt informanterna från Visby viktigt att undvika *-e* på slutet av ord som t.ex. *springe*, undvika *naj* och *jo* och inte klippa av bokstäver i ord. Enligt informanterna från Klintehamn får man inte tala gotländska överhuvudtaget om man ska tala rikssvenska. Det är viktigt att tänka efter ordentligt om en gotlänning ska tala rikssvenska, det är t.ex. väldigt svårt för en gotlänning att säga *nej*. En informant menar att det är väldigt svårt att tala gotländska för personer som inte är uppväxta med det.

6.3.2 Svar på attitydfrågorna

Av informanterna som går i skola i Visby anser två av dem att dialekt ska uppmuntras, en informant menar att det kan vara som det är och en informant tycker att riktigt grov gotländska inte ska uppmuntras. Informanterna som går i Klintehamn tycker enhälligt att dialekt ska uppmuntras. En informant menar att det är både och, men det lutar mer åt att dialekt ska uppmuntras.

Informanternas uppfattning om vad andra tycker om gotländska ger motsträviga svar. Informanterna från Visby menar att den nog uppfattas som kul, rolig, konstig, lite speciell och mysig. En informants egen uppfattning om gotländska är att det är en grov dialekt som hon tycker att andra kan tala men stör sig på när hon själv talar det. Informanterna från Klintehamn tror att gotländska uppfattas som rolig, konstig, ful och häftig. En informant menar att gotländska är mer manlig än kvinnlig och att det är fler pojkar som talar gotländska. ”Det anses fult att tala dialekt, men killarna orkar inte bry sig”.

Vad har informanterna för uppfattning om Sveriges andra dialekter? Informanterna som går i skola i Visby tycker om norrländska och värmländska. Skånskan tycker en informant inte om medan en annan tycker det är en rolig dialekt där man rullar på r:et i munnen. Norrlänningar är sega på att tala och i Västerbotten talar de lite konstigt. Informanterna från Klintehamn har

delade uppfattningar om andra dialekter. En informant anser att pojkar som talar skånska är charmiga medan en annan informant inte tycker skånskan verkar så rolig. Andra uppfattningar är att stockholmare låter jobbiga medan de från Dalarna talar fint. Informanterna från Visby tycker att fastländska låter lite för fint. De anser att alla ska tala som de gör, därför är de nöjda med att tala gotländska. Informanterna från Klintehamn tycker att fastländska väl är bra, men inget de vill tala.

Är dialekt något som passar i alla tillfällen? Informanterna från Visby anser att det kan finnas tillfällen där dialekt inte passar, t.ex. om en grupp människor klankar ner på gotländska. Det är viktigt att tala så att andra förstår samtidigt som man inte ska göra sig till. En informant från Klintehamn menar att om man är nyhetsreporter kanske man inte ska tala dialekt eftersom man då lägger mer märke till den än vad som faktiskt sägs. Resterande informanter från Klintehamn anser att dialekt passar i alla sammanhang. Att en gotlänning försöker tala rikssvenska får inte ett positivt bemötande. Informanterna från Visby menar att det låter väldigt dåligt när de bryter på gotländska. Det kan låta roligt om någon skämtar, men man ska helst inte göra sig till utan tala med sin vanliga dialekt tycker de. Informanterna från Klintehamn tycker att en del klarar det bra medan andra misslyckas. ”Det låter fånigt när man vet hur de talar på riktigt” svarar en informant.

Vad kommer att hända med gotländskan i framtiden? Den kommer att försvinna mer och mer menar informanterna från Visby. ”En del lever verkligen för gotländskan så för dem är inte språket hotat”. En informant tror att dialektsituationen kommer vara som den är nu, dvs. lite blandad. De är alla överens om att det skulle vara tråkigt om gotländskan försvann. Informanterna från Klintehamn tror även de att gotländskan kommer att försvinna mer och mer. Anledningen till att dialekten försvinner är för att ungdomarna börjar tala mer stockholmska. Gotländskan är bra att ha kvar eftersom den visar ursprunget från Gotland och den gör ön speciell tycker informanterna. För att dialekten ska kunna behållas krävs att gotlänningar stannar kvar på Gotland, och då behövs mer arbetsmöjligheter på ön konstaterar en informant.

6.3.3 Uppfattningen om den egna dialekten kontra den faktiska dialekten

Majoriteten av informanterna har inte tänkt på hur man talar på Gotland, det enda tillfället när de tänkt på det är när de blir påmind av andra om hur de talar, vilket oftast händer när de är på fastlandet. En informant blir extra påmind eftersom hon talar mycket gotländska och en annan informant när någon härmar dialekten. Flera av informanterna upplever det som att de kan lägga om dialekten mer åt det stockholmska hållet när de är i huvudstaden t.ex. Det är oftast något som sker automatiskt. En del upptäcker efter ett tag att de ändrat dialekt. Det kan även vara så att informanterna måste ändra dialekt när de är på fastlandet eftersom de inte blir förstådda annars. En informant som använder uttrycket *i jåns* (för en stund sedan) har märkt att de på fastlandet inte förstår vad han menar.

På Gotland talar de flesta gotländska enligt informanterna. Det är en härlig dialekt, men när den hörs på radio och TV tycker man inte det. Det finns inte så många som talar gutniska längre anser de och en informant menar att gotländska förknippas mer med gutamål.

När informanterna ombeds svara på frågan "Vad tycker du att du talar?" är den spontana reaktionen "Vet inte" och "Har ingen aning". Efter en stunds betänketid svarar de gotländska, eller lite gotländska. Det som utmärker gotländska tycker informanterna är att dialekten är grov, det låter mörkt när den talas, talar djupt, ofta läggs *-ar* till på slutet av ord som t.ex. *fiskar* och *jo* och *naj* är vanliga gotländska ord. Andra utmärkande drag är att många bokstäver inte sägs i slutet av ord, säger *-e* på slutet av ord, drar ut på orden, säger *e* istället för *ä* och att man böjer orden mycket. En informant har ett exempel på något han tycker är speciellt för sin dialekt och det är att han säger en *smul* om det är lite av något. En annan informant använder ord som *kytt* och *pärar*, *ont i baine*, *doire* (dörren) och att det är *lite marigt* när det inte är att lita på.

Några informanter anser att deras föräldrar talar lika mycket dialekt med dem som med varandra. En informant påpekar att föräldrarna talar mer dialekt, dvs. grövre, med grannarna. Alla informanter anser att äldre släktingar talar mer dialekt. Anledningar till det är att samhället nu har blivit så att fler talar stockholmska och att en del tycker att gotländskan låter bondig.

För att se informanternas inställning till den egna dialekten och till att ändra sin dialekt fick de påståenden där de skulle svara om de trodde att de skulle ändra dialekt i vissa situationer. Påståendena är tagna från FUMS-rapporten *Vi har inte lust att prata nån jäkla*

rikssvenska från 1981. De påstående som inte är med i min undersökning är huruvida de skulle tala dialekt med en skolkamrat som talar fastländska, vid smågruppsdiskussioner i klassrummet och vid redovisning av grupparbete inför klassen. Istället har påståendet om hur informanten talar med sina lärare i skolan lagts till.

I FUMS-rapporten är det anmärkningsvärda skillnader mellan flickor och pojkar. Flickor tror sig tala mer dialekt än pojkarna i samtliga situationer. Rangordning beroende på situation ser dock likadan ut för de fem första situationerna. Mest dialekt skulle informanterna ha om de talade med föräldrarna, sedan kommer kompis, gruppdiskussion, rektor och personalchefen i Visby där du söker jobb. Den tydligaste skillnaden finns när det handlar om dialekt i redovisningar. Endast var fjärde pojke skulle kunna tänkas sig tala dialekt i en sådan situation medan varannan flicka skulle kunna göra det. Båda flickorna och pojkarna skulle tala minst dialekt om de talade med personalchefen i Stockholm där de söker jobb (1981:26).

Skillnad mellan flickor och pojkar återfinns även i den här undersökningen. Om informanterna talade med en turist som frågade efter vägen svarar hälften av informanterna att de skulle ändra dialekt medan den andra halvan menar att de skulle tala som vanligt (se tabell 33). De som skulle ändra dialekt är pojke teoretiskt Visby, flicka teoretiskt Visby, flicka praktiskt Klintehamn och flicka teoretiskt Klintehamn. Anledningen till att pojken skulle ändra dialekt är för att turisten inte skulle förstå honom annars. En informant tror att hon skulle ändra dialekt om hon talade länge med turisten, men inte om de talade cirka tio minuter. Av de informanter som inte skulle ändra dialekt menar en informant att det är självklart att han skulle tala gotländska.

Tabell 33. Antal flickor och pojkar som svarat ja respektive nej på frågan ”Skulle du ändra din dialekt om du talade med...?”.

	Ja		Nej		Totalt
	Flicka	Pojke	Flicka	Pojke	
<i>Fastlandsturist</i>	3	1	1	3	8
<i>Rektorn</i>	0	0	4	4	8
<i>Lärare</i>	1	1	3	3	8
<i>Kompisar</i>	3	1	1	3	8
<i>Föräldrar</i>	0	0	4	4	8
<i>Personalchef i Stockholm</i>	2	3	2	1	8
<i>Personalchef i Visby</i>	1	0	3	4	8
Totalt	10	6	18	22	56

Om informanterna talade med rektorn för att be om lov en vecka svarar alla att de inte skulle ändra dialekt men de skulle ”lägga den snälla sidan till”. Men om de talade med lärarna i skolan är det två informanter från Visby som skulle ändra dialekt om lärarna är från

fastlandet. Om informanterna talade med sina kompisar är det fyra informanter som skulle lägga om till mer stockholmska om det är nya kompisar eller vänner från Stockholm. De som anser att de skulle ändra dialekt är flicka teoretiskt program Visby, flicka praktiskt program Klintehamn, flicka teoretiskt program Klintehamn och pojke teoretiskt program Klintehamn. En informant menar att om man är på Gotland så ska man tala gotländska, alla på Gotland ska förstå den dialekten. När informanterna talar med sina föräldrar är det ingen som ändrar dialekt. På frågan hur de skulle tala med personalchefen i Stockholm där de söker jobb är det fem informanter som uppger att de skulle ändra dialekt. Anledningar till att de ändrar dialekt är för att tala mer som han/hon talar, för att de ska förstå och för att det blir mer artig. De tre informanter som anser att de inte skulle ändra dialekt är flicka praktiskt program Visby, flicka praktiskt program Klintehamn och pojke praktiskt program Klintehamn. Om de däremot skulle tala med personalchefen i Visby där de söker jobb är det endast en informant som uppger att hon skulle ändra dialekt eftersom det är ett viktigt samtal.

Det här visar på ackommodation, dvs. att man anpassar sin dialekt efter den man talar med. Flickor är dem som är mest benägna om att anpassa sig och lägga om till mer standardspråkligt tal (se tabell 34 nedan).

Tabell 34. Informanternas tendens att ändra dialekt. Svaren på påståendena om informanten skulle ändra dialekt i relation till språket i inspelningarna.

<i>Enligt påståendena</i>	<i>Antal Ja-svar</i>	<i>Situation (samtal vs intervju)</i>
Visby Teoretiskt Flicka	5	Mer standard (-a, mej) och dialekt (apokope, mi) i samtalen , mer -e och me i intervjun . Mer ei-uttal i intervjun .
Klintehamn Teoretiskt Flicka	3	Mer standard (-a) och mer apokope i samtalen . Mer dialekt i samtalen (objektspronomen). Mer ei-uttal i intervjun.
Visby Teoretiskt Pojke	2	Mer -a och apokope i samtalen . Väldigt lika när det gällde objektspronomen, lite mer mi i intervjun . Lite mer ei-uttal i samtalen .
Visby Praktiskt Pojke	2	När det gäller <i>infinitiver</i> är det mer dialekt i samtalen , om man ser på <i>objektspronomen</i> är det mer dialekt i intervjun . Inget ei-uttal i någon av situationerna.
Klintehamn Praktiskt Flicka	2	Mer standard (-a, mej) i samtalen men även mest mi-former. Mest me och dialektala varianter av <i>infinitiver</i> i intervjun . Inget ei-uttal.
Klintehamn Teoretiskt Pojke	2	Mer -e i intervjun och -a och apokope i samtalen .
Visby Praktiskt Flicka	0	Alla tre variabler visar på mer dialekt i samtalen .
Klintehamn Praktiskt Pojke	0	Mer dialekt i <i>intervjun</i> (-e+apokope), men mer -a och apokope i samtalen . Mer dialektala varianter av objektspronomen i samtalen . Mer ei-uttal i intervjun .

Sammanfattningsvis är det mer dialektala varianter av infinitiver (-e) i intervjun medan det är mer standard och apokope i samtalen. Variabeln objektspronomen visar att en del har mer dialektala varianter i samtalen medan andra har det i intervjun. Även här är det så att det finns mer *me*-former i intervjun medan det är mer *mej* och *mi*-former i samtalen. Huruvida informanterna har mest ei-uttal i intervjun eller samtalen ändras från informant till informant. Det är svårt att se ett mönster på den variabeln. De som anser att de talar samma dialekt oavsett vilka de talar med borde ha ungefär lika stor andel standardvarianter och dialektvarianter både i intervjun och i samtalet men ingen av informanterna har lika stor andel standard- och dialektvarianter både i intervjun och i samtalet. En informant som anser att hon talar likadant oavsett samtalspartner har mer dialekt i samtalen med en klasskamrat än i intervjun. Flera informanter har mer standardvarianter i samtalen samtidigt som de har mer av t.ex. apokope. Informanternas språk uppvisar större spridning och variation i samtalet medan det i intervjun är mer likformat och konsekvent (t.ex. större andel -e ändelser). Att det är större ämnesfrihet och att de talar med en klasskamrat kan vara orsaker till att språket får större spännvidd i samtalet. Samtalet styrs dock en del av diskussionsfrågorna som informanterna läser upp.

7 Diskussion

Mina utgångspunkter för undersökningen var att informanternas språk kan variera beroende på kön, uppväxtort, föräldrarnas uppväxtort, gymnasieprogram, skolort, situation och framtidsplaner. Diskussionen i kapitlet utgår från indelningen; Språk och kön, Språk och programtyp, Språk och kön/programtyp, Språk och geografi, Språk och framtidsplaner/livsstil och Situation (intervju/samtal). Här jämförs mitt resultat med Gunnarsdotter Grönbergs resultat från hennes avhandling (2004: 288-330). Även svaren på kunskaps- och attitydfrågorna diskuterats och metoderna som använts i undersökningen utvärderas.

Språk och kön

Min hypotes: Pojkar har mer dialektala varianter än flickorna.

Resultatet visar att pojkarna har lite mer ei-uttal än flickorna, pojkarna har mer apokope och standard när det handlar om infinitiver och pojkarna har mer standardvarianter av objektspronomen. Det betyder att hypotesen kan verifieras när det handlar om ai-diftongen, men inte för infinitiver och objektspronomen. Variabeln infinitiver visar att pojkarna har mer av dialektvarianten apokope men samtidigt har de mer av standardvarianten *-a* och fler belägg av standardvarianten *mej/dej/sej*. Det betyder att pojkarna har en del dialekt, men även en stor del av standardvarianterna. När resultatet signifikansprövas visar det sig att ingen statistiskt signifikant skillnad mellan könen finns.

Den informant som utmärker sig som den som har mest dialekt av informanterna som deltar i båda inspelningarna är en flicka på praktiskt program i Visby och den som har minst dialekt är en pojke på praktiskt program i Visby. En anledning till att flickan på praktiskt program har mest dialektala varianter beror på en positiv attityd till gotländska och en nära relation med släktingar som är dialektalande. Pojken som uppvisar minst andel dialektvarianter i inspelningarna är uppvuxen i Visby och anser att gutamål är något som inte ska uppmuntras och att gotländska nog uppfattas som konstig. Här kan det handla om en medveten handling att tala dialekt hos flickan och en mer eller mindre medveten handling från pojken att inte tala så mycket dialekt. Med en lokal dialekt visas solidaritet med den egna gruppen, dvs. flickans dialekt visar på samhörighet med Gotland. Det visar även att språk och identitet hör ihop. Om en person inte identifierar sig med dialekten, övriga talare, platsen där den talas etc. talar antagligen den personen inte dialekt i någon större utsträckning. Om det däremot är så att en person identifierar sig med dem andra dialektalande och området där den talas är det stor sannolikhet att han/hon talar dialekt. Värt att tänka på är språkets Schibbolet-funktion.

Hypotesen i Gunnarsdotter Grönbergs undersökning var att pojkarna skulle uppvisa mest lokala drag medan flickorna skulle uppvisa högst frekvens icke-lokala drag. Den hypotesen stämmer i hög grad överens med resultatet i hennes undersökning. Resultatet visar att flickorna använder mer standardvarianter och novationer i jämförelse med pojkarna. En förklaring till det som Gunnarsdotter Grönberg tar upp är att samhället inte är så jämställt som det borde vara och när könen blir för lika är det viktigt att upprätthålla en skillnad (se Nordenstam, 2003). I Gunnarsdotter Grönbergs material kan standardvarianterna ses som prestigevarianter i en förändring som sker uppifrån (change from above). Samtidigt kan de förekomma en förändring underifrån (change from below) där ungdomsvarianterna

konkurrerar med både standard- och lokalvarianterna. Resultatet i Pappinens undersökning visar att flickorna genomgående talar mer dialekt än pojkarna.

Sammanfattningsvis visar resultatet att det inte är så stor skillnad mellan könen i undersökningen på Gotland, men det finns en individuell spridning. I Gunnarsdotter Grönbergs avhandling har pojkar störst andel lokala drag medan det i Pappinens arbete framkommer att flickorna har mer dialekt än pojkarna.

Språk och programtyp

Min hypotes: Mer dialektala varianter hos informanterna som går på ett praktiskt program.

Resultatet visar att hypotesen stämmer angående ai-diftongen och infinitiver. Variabeln objektspronomen visar att standardvarianterna används lika mycket av dem som går på praktiskt som teoretiskt program medan *mi/di/si*-formen används mer hos informanterna som går på ett teoretiskt program. Större frekvens av ei-uttalet återfinns hos informanterna som går på ett praktiskt program, mer *-a* ändelse på verb hos informanter som går på teoretiskt program och mer apokope hos informanterna som går på ett praktiskt program. Lika stor andel standard *mej/dej/sej* men informanterna på det teoretiska programmet har mer *mi/di/si* medan informanterna som går på ett praktiskt program har mer *me/de/se*.

Hypotesen som Gunnarsdotter Grönberg har är att informanterna på yrkesförberedande program ska ha mer lokalspråkliga drag medan informanterna på studieförberedande program ska ha mer standarddrag. Mellangruppen som Gunnarsdotter Grönberg har i sin undersökning kommer befinna sig mittemellan de två andra grupperna. Hennes resultat visar att hypotesen till hög grad stämmer. Den stämmer bäst när det rör sig om lokalvarianterna och standardvarianterna medan novationerna ger mindre förväntade resultat.

Resultat visar att informanterna som går praktiskt program har mer dialekt när det handlar om vissa variabler och teoretiskt program när det handlar om andra. I avhandlingen angående ungdomar i Alingsås stämmer det i hög grad att informanter på yrkesförberedande program har mer lokalspråkliga drag medan informanterna på teoretiskt program har mer standard.

Språk och kön/programtyper

Min hypotes här är att det är pojkar som går på praktiskt program som ska uppvisa mest dialektala varianter.

Pojkar på praktiskt program har mer ei-uttal, flickor på praktiskt program mest dialektvarianter på variabeln infinitiver, minst dialektvarianter har pojkar på praktiskt program.

Flickor på teoretiskt program har mer *mi/di/si*, flickor praktiskt har mest *me/de/se* och pojkar har mest standardvarianter.

En intressant skillnad är den mellan variabeln ai-diftongen och variablerna infinitiver och objektspronomen. Diftongen är något som verkar sitta djupare och som är svårare att ändra. Det är lättare att vara medveten om varianter som *mi/mej* eller *plugge/plugga* även om sådana varianter kan komma automatiskt. Det är värt att notera att pojkarna har mer dialektvariant av diftongen. En informant som är uppväxt på övriga Gotland och som har båda föräldrarna från ön har ett standardnära språk när det handlar om infinitiver och objektspronomen men han har flera belägg på ord med ei-uttal i sitt språk. Det visar på att diftongen är en variabel som utmärker sig från de två andra som undersöks. Det är intressant att en informant som har ett standardnära språk har flera belägg av ei-uttalet medan andra informanter som utmärker sig genom att ha mycket dialekt har få eller inga ord med ei-uttal i sitt språk. Ei-uttalet är en variant som endast en del informanter har i sitt språk.

Gunnarsdotter Grönbergs hypotes är att andra mönster bör komma fram när kön och programtyp kombineras mot vad det gjorde när de studerades för sig själva. Resultatet blir att kön är den avgörande faktorn i fråga om vissa drag medan programtyp är den avgörande faktorn i fråga om andra drag.

Scenario A: p/yrk-P/mell-P/stud-F-yrk-P/mell-P/stud

Scenario B: P/yrk-F/yrk-P/mell-F/mell-P/stud-F/stud

Ett exempel är att flickorna som går på ett studieförberedande program väldigt sällan använder sig av lokalvarianten LA. Det förklarar Gunnarsdotter Grönberg med att lexikal variation, som LA är, ofta är på en medvetandenivå och det tyder på att flickor strävar efter ett mer standardnära språk. Pojkarnas resultat är mer stabila medan flickornas inte är det, enligt Ambjörnsson (2004) beror det på skillnad i identitetskonstruktionen. Flickor på samhällsprogrammet vill anpassa sig efter skolans normer medan flickor på barn- och fritid använde ett tuffare språk.

När kön och programtyp korreleras med språket blir resultatet att beroende på variabel har olika grupper mest dialektvarianter respektive mest standard. Eftersom resultatet inte är tydligt i tabellerna när kön och program korreleras med variablerna blir det inte heller här ett enkelt svar. Även i Gunnarsdotter Grönbergs avhandling visar det sig att kön är avgörande i vissa fall och program i andra.

Språk och geografi

Mina hypoteser med tanke på språk och geografi är att informanterna som är uppväxta i Visby har mindre dialekt än informanterna som är uppväxta på övriga Gotland. Informanterna som har två föräldrar från Gotland har mer dialektala varianter än de som bara har en förälder från ön. Informanterna som har valt att gå på gymnasiet i Visby har mindre dialekt än de informanter som har valt att gå på gymnasiet i Klintehamn.

Informanternas uppväxtort ger stora utslag där det knappt finns något *ei*-uttal hos dem som är uppväxta i Visby. Väldigt mycket standard, dvs. *-a* hos dem som är födda i Visby och mer dialekt hos dem som är uppväxta på övriga Gotland. Större andel standard, men även *me/de/se* återfinns hos informanterna som är uppväxta i Visby. Mycket *mi* och *me*-varianter hos dem som är uppväxta på övriga Gotland.

Föräldrarnas uppväxtort visar på anmärkningsvärt resultat där informanterna som har två föräldrar från ön har större andel av *ei*-uttalet än de som endast har en förälder från ön. Variabeln infinitiver visar att informanterna som har två föräldrar från Gotland har lite större andel standard samtidigt som de har majoritet av apokope-ändelsen. De som har en förälder från ön har mer genomgående majoritet av dvs. *-e* ändelse. Variabeln objektspronomen visar ingen större skillnad mellan de två informantgrupperna. Var föräldrarna är uppväxta är en faktor som informanterna inte kan göra något åt vilket betyder att den påverkar informanterna så till vida att de antagligen hört mer dialekt hemma om båda föräldrarna är från Gotland än de har gjort om endast en förälder är från ön. Men det handlar om dåtiden, kanske visar informanternas språk på vad de vill i framtiden?

Informanternas val av gymnasium visar att det är mer *ei*-uttal hos dem som går i skola i Visby, de som går i Visby har mer standardvarianter dvs. *-a* men de har även mest apokope. De som går i skola i Klintehamn har mer *-e*. Lika stor andel *me/de/se* medan det är mer standard i Visby och större andel *mi/di/si* i Klintehamn. Vart man sökt sig, dvs. skolort, program etc. kan ha stor inverkan på hur mycket dialekt man talar. En informant som bor i Visby men sökt sig till teoretiskt program i Klintehamn visar en strävan från Visby till ett mer dialektalt område. Hon svarar i intervjun att hon tycker om gotländskan. En annan informant tycker inte om gotländska och stör sig på att hon talar det. Hon har flyttat från landet in till Visby där hon går teoretiskt program. Det visar på en strävan bort från landet och in mot staden, en sökan till större orter. För en del informanter kan val av skolort bestämts utifrån vilket gymnasium som ligger närmast exempelvis.

Gunnarsdotter Grönberg har här två hypoteser. Den första är att det bör vara skillnad i resultat mellan de olika orterna. Det borde bli mindre andelar göteborgska varianter och mer

lokala varianter ju längre bort från Göteborg man kommer. Den hypotesen stämmer bra om det inte vore för Sollebrunn-Essunga. Sollebrunn har varken pendeltåg eller någon stadskärna vilket betyder att ungdomarna som bor där måste åka därifrån för att shoppa och i framtiden kommer de behöva lämna området för studier och arbete. Behovet att ta sig därifrån kan förklara varför de informanterna använder språket på ett sätt som kan förknippas med värderingar som förändringsbenägenhet. Flickor är överrepresenterade i området bland informanterna och det är vanligare att kvinnor uttrycker ett avståndstagande till lokalidentiteten genom sitt språk.

Den andra hypotesen är att det bör vara mindre andel standardvarianter och novationer i det här materialet om man jämför med Göteborg-materialet. Den verkar stämma och kan tala för att dragen sprids från Göteborg till Alingsås. Det är tydligt att den geografiska aspekten är stor. Resultaten här är mer entydiga än i de andra indelningarna.

Kategorin Språk och geografi är stor eftersom den rymmer flera olika aspekter. Resultatet visar att geografi har en stor inverkan på språket. I min undersökning från Gotland är exempelvis informanternas uppväxtort en faktor som ger stora utslag. Det är även intressant att föräldrarnas uppväxtort inte ger större skillnad mellan de två grupperna. Istället är det faktorer som informanterna själva styrt som exempelvis skolort som är av större intresse. Geografi är i Gunnarsdotter Grönbergs avhandling en avgörande faktor där ett område avviker från de övriga.

Språk och informanternas framtidsplaner/livsstil

Min hypotes: De informanter som i framtiden vill vidareutbilda sig kommer att ha mer standardvarianter än de informanter som vill börja arbeta direkt efter studenten.

Hypotesen stämmer i hög grad. Det är mer dialektala varianter hos de informanter som vill börja jobba än det är hos de andra grupperna. De informanterna har störst andel *ei*-uttal, mer *mi/di/si*-former och mer apokope-former som infinitiver. Informanterna som vill vidareutbilda sig efter studenten har störst procentandel standard när det gäller objektspronomen (dvs. *mej/dej/sej*). Där är det största procentandel *me/de/se* hos de informanter som inte vet vad de vill göra efter studenten. Informanterna som är osäkra är även de som har mest *-a* former som exempelvis *göra*. Det beror till stor del på att två av de tre som ingår i den gruppen kommer ifrån Visby.

Gunnarsdotter Grönberg har inte undersökt specifikt hennes informanternas framtidsplaner utan hon har undersökt dem utifrån olika livsstilsgrupper. Hennes hypotes utifrån livsstilsgrupper är att de mest förändringsbenägna grupperna (Aktiva Anna/Anders och Kafé-

Karin/Kalle) ska ha mest standardformer. Grupperna Kafé-Karin/Kalle och Party-Pia/Pelle bör ha mest göteborgska novationer och de som är mest traditionalistiska (Medel-Mårten/Maria och Teknik-Tobbe/Tova) bör ha störst andel lokalspråkliga varianter. Hypotesen stämmer för Aktiva Anna/Anders-gruppen medan den inte stämmer lika väl för Kafé-Karin/Kalle. Party-Pia/Pelle bekräftar hypotesen att grupper med hög fikafrekvens och umgänge i öppna nätverk har högst frekvens av göteborgska novationer. Gunnarsdotter Grönberg kommer fram till att flickor med höga sociala ambitioner måste använda ett standardnära språk med få lokala varianter för att få social acceptans. För pojkar däremot finns det en högre tolerans att använda lokala varianter. Det kan kallas dold eller förtäckt prestige, men Gunnarsdotter Grönberg väljer att kalla det för omvänd prestige eftersom normuppsättningarna är de motsatta snarare än att de är dolda.

Vad informanterna har för framtidsplaner och vad de har för livsstil är något som informanterna i hög grad själva kan påverka i motsats till tidigare nämnda faktorer som kön, uppväxtort och föräldrarnas uppväxtort. Informanter som vill börja jobba efter studenten har mer dialektala varianter än de som vill vidareutbilda sig eller som ännu inte har någon plan. Gunnarsdotter Grönbergs resultat blir att flickor med höga sociala ambitioner använder ett standardnära språk medan pojkar däremot kan använda lokala varianter.

Situation (intervju/samtal)

Min hypotes: Det kommer, pga. observationsparadoxen, finnas mer dialektvarianter i samtalen med en klasskamrat än vad det kommer att göra i intervjun med mig.

Sammanfattningsvis är det mer dialektala varianter av infinitiver i intervjun medan det är mer standard och apokope i samtalen. Variabeln objektspronomen visar att en del har mer dialektala varianter i samtalen medan andra har det i intervjun. Även här är det så att det finns mer *me*-former i intervjun medan det är mer *mej* och *mi*-former i samtalen. Huruvida informanterna har mest *ei*-uttal i intervjun eller samtalen ändras från informant till informant. Det är svårt att se ett mönster angående den variabeln. Det betyder att hypotesen inte kan verifieras helt. Förvisso finns det mer dialektala varianter som apokope på ändelsen av verb och den dialektala varianten *mi/di/si*, men det finns samtidigt mer standardvarianter i samtalen. I intervjun finns det mest av *-e* på slutet av verb och *me/de/se*. Det visar att det finns mycket dialekt i bägge situationerna. En anledning till att det är större andel standardvarianter av infinitiver i samtalet beror på uppläsningen av diskussionsfrågelapparna som förekommer i den situationen.

Olika variabler ger olika utslag, det kan inte bekräftas att det är mer dialekt generellt i samtalet än det är i intervjun.

Svar på kunskaps- och attitydfrågorna

Svar på kunskapsfrågorna som är värda att notera är att en informant som går i skola i Klintehamn men som är uppväxt i Visby varken hört gutamål eller Fårösmål. Det visar att kunskapen om gotländska dialekter inte är så stor hos en del informanter. Hur stor kunskapen är beror till viss del på om de har äldre släktingar på ön som har lärt dem gutamålsord exempelvis. En informant som går i skola i Klintehamn svarar att hon inte ens varit överallt på Gotland. Nästan alla informanter menar att det är mer dialekt på landet än det är i Visby. En informant som går i Klintehamn anser att kompisar som går i skola i Visby inte längre har någon dialekt.

Attitydfrågorna visar att informanterna som går i skola i Klintehamn överlag är mer positiva till dialekt och vill att det ska uppmuntras. Två flickor (en som går i skola i Visby och en i Klintehamn) anser att gotländskan inte är en fin dialekt. En av informanterna anser att det är okej när andra talar gotländska, men hon själv vill inte tala det. Den andra informanten menar att gotländskan är mer manlig än kvinnlig och att killar inte orkar bry sig och därför talar dialekt. Informanterna som går i skola i Klintehamn anser att dialekt passar i fler sammanhang än informanterna i Visby anser. Svaren visar att dialekt uppmuntras och accepteras mer av informanterna som går i skola i Klintehamn.

Informanternas attityd till den egna dialekten, gotländska, framstår som motsättande. Flera av informanterna är överens om att gotländska är en fin dialekt, men om samma informant hör dialekten på radio eller tv anser han/hon att det låter konstigt. En annan intressant motsättning är informanternas negativa attityd till gotlänningar som försöker tala rikssvenska samtidigt som en del av dem erkänner att de ibland går över till rikssvenska. När övergången sker automatiskt är det okej, men inte när det sker medvetet? Den tillsynes motsättande attityden kan förklaras av den kognitiva och den affektiva komponenten som har en förmåga att skapa paradoxala reaktioner.

Att tala dialekt

Eftersom alla informanter som deltar i intervju-delen anser att de talar gotländska samtidigt som de använder olika stor andel dialektala varianter i inspelningarna visar på att ”tala gotländska” kan vara allt från att tala mycket dialekt, dvs. knappt några standardvarianter alls, till att tala ett blandspråk mellan gotländska och rikssvenska där en del ord är gotländska

medan andra standardvarianten. Det är stor spridning, men alla informanter bedömer att de talar gotländska, även om en del lägger till ”lite”. I Pappinens undersökning är alla utom en elev i den gotländska informantgruppen medveten om hur han/hon talar. Om informanten exempelvis anser att han/hon talar gotländska visar materialet på det och om informanten anser att han/hon talar standardspråk visar materialet det. En informant i Pappinens undersökning svarade att hon inte talar dialekt medan inspelningen visar att hon har en del gotländska drag i sitt språk. I min undersökning svarar informanterna att de talar någon form av gotländska och materialet visar att alla har gotländska drag, en del mer än andra.

Att ändra dialekt

Informanterna ändrar i stor grad språk beroende på kompisar (om de är nya eller om de är från Stockholm). En del klasskamrater känner inte varandra så väl och det kan vara en faktor som inverkar på talet i samtalsinspelningen. Informanterna kan vara mer avslappnade och tala naturligt med sådana som de känner väl, exempelvis föräldrar.

Enligt Lars-Gunnar Andersson (Fult språk, 1985:70) finns det tre huvudanledningar till val av språkform; samtalspartner, ämne och sammanhang. Det är helt enkelt så att man talar olika med olika personer. Där handlar det bland annat om vilka personerna är, till exempel barn, ungdomar eller vuxna, eller var de kommer ifrån geografiskt. Att ungdomar talar ungdomsspråk med sina vänner och ett annat språk med vuxna exempelvis är ett tecken på språklig variation.

Det faktum att en del frågor i intervjun berör dialekt kan påverka informanterna att tala mer dialekt i intervjun. Eftersom ämnesval är en faktor till val av språkform kan ämnen som berör dialekt bidra till att informanternas språk blir mer dialektalt. Om informanterna talar om Gotland, släkten eller liknande ämnen kan det medföra ett mer dialektalt språk medan om de talar om exempelvis euro, vad de anser om betyg från första klass i lågstadiet och Facebook kan det medföra ett språk med mindre dialektala varianter. I samtalsituationen fick de även läsa upp lappar med frågor vilket kan förklara en del av de standardvarianter som finns i den situationen.

En del informanter verkar väldigt säkra på hur de talar, att de inte skulle ändra dialekt i någon situation eftersom de anser att man inte ska göra sig till. En del informanter är osäkra på om de skulle tala dialekt eller ändra språk i en viss situation. Det är en intressant skillnad att om man byter dialekt per automatik eller för en bättre förståelse hos mottagaren ses inte det som något negativt, men att gotlänningar talar rikssvenska låter enligt en informant ”fördjävligt”. Framförallt handlar det om gotlänningar som inte behärskar att tala rikssvenska

så att de bryter eller gör andra tabbar. Enligt en informant kan en del lärare misslyckas med detta.

Dialektutjämning

Vad visar andel varianter hos de undersökta variablerna om dialekten på Gotland? Ai-diftongen lever delvis kvar men då i uttalsvarianten *ei*, men standardformen är den som majoriteten av informanterna använder. Resultatet i min undersökning och resultatet i Pappinens undersökning visar att informanterna talar en mer utjämnad dialekt. I Pappinens undersökning fanns det inga gutamålsdrag i informanternas språk och inte heller i min undersökning finns de i någon större utsträckning. Ändelsen *-e* på slutet av verb ser stark ut och hos objektspronomen dominerar formen *me/de/se* och *mi/di/si*. Det verkar inte vara någon risk att standardvarianterna ska komma att ersätta de dialektala varianterna när det handlar om infinitiver och objektspronomen. Resultatet i Sundgrens avhandling *Återbesök i Eskilstuna* visar att den språkliga förändringen sker långsamt. En del av variablerna som Sundgren undersöker uppvisar knappt någon förändring under de trettio åren som passerat mellan de två Eskilstuna-undersökningarna. För att veta hur dialektutjämningen ser ut på Gotland behövs en ny undersökning i framtiden som kan jämföras med denna för att se hur fördelningen mellan variablerna ser ut. Det behövs även fler undersökningar för att få reda på i vilken takt en eventuell dialektutjämning sker i och om några slutsatser kan dras om dialekten i framtiden.

Metodutvärdering

Fördelar med metoden intervju är möjligheten att ställa följdfrågor, att det blir lättare för informanten att svara och det blir mer givande än att bara fylla i ett papper, både för informanten och forskaren. Ytterligare en fördel är att höra hur informanterna talar, om de t.ex. är tveksamma när de ska svara på en fråga och hur lång tid de tar på sig på de olika frågorna. Man kommer åt informanternas reaktion på frågorna vilket oftast inte framgår i en skriftlig enkät. I intervjun är det mer så att informanten ”tänker högt” och man får veta tankegången som leder fram till svaret. Det är även en fördel att informanten kan fråga om det är något han/hon inte förstår eller som är oklart. Det kan även finnas möjlighet till det när elever fyller i enkäter, men då kan det vara så att informanten inte orkar fråga och därför hoppar över det. I intervjun märker jag om informanten inte uppfattat frågan eller om han/hon är osäker vilket gör att det blir mindre bortfall och felaktiga svar.

Det som kan vara nackdel med metoden är att eftersom jag talade om att inspelningarna skulle beröra dialekt missförstod några informanter och trodde att de skulle tala mer dialekt än

de gör, dvs. de ansträngde sig så att de talade mer dialekt t.ex. använde de orden *sårk* (pojke), *kyt* (kött), *gere* (göra, hårt g). Detta inträffade även fast jag var tydlig med att informanterna skulle tala som vanligt. Att det fanns en diktafon och det faktum att de blev inspelade gjorde så att en del informanter blev nervösa och inte kunde tala naturligt, utan de flamsade t.ex.

Det fanns både för- och nackdel med diskussionsfrågorna som informanterna fick läsa upp under samtalet och sedan svara på. Fördelen var att det blev lite mer spännande för informanterna att vika upp lappar och svara på frågor än om alla frågor redan funnits på ett papper från början. Det här gjorde även så att informanterna inte kunde välja bort frågor att tala om förrän de sett och läst dem och de behövde svara på dem en i taget. Nackdelen var att pappret prasslade vilket kunde ge störande ljud i inspelningen. Det kunde ha gjorts på ett smidigare sätt, t.ex. att lapparna inte var vikta utan drogs direkt från ett kuvert.

Något som kan ha påverkat undersökningens resultat är mina förväntningar. Flera gånger har jag vid första genomlysningen registrerat ett belägg som dialektalt medan det vid andra lyssningen visar sig vara standard. Mina förväntningar att gotlänningar talar gotländska kan ha gjort så att jag har hört det jag vill höra. Eftersom jag lyssnat igenom inspelningarna ett antal gånger har jag kunnat rätta till sådana misstag. Inspelningarna har spelats upp så att hastigheten på dem har kunnat saktas ner för att höra bättre hur ord uttalas. Transkription av inspelningarna har inte gjorts pga. tidsbrist. En del former som jag bedömt som dialektala kan även vara talspråk, uttalslättnader, exempelvis *beror se på*. Det är ett uttryck som kan uttalas med *se* istället för *sej* även av personer som talar riksspråk.

Undersökningen har få informanter vilket medför problem vid statistisk analys. Statistiken visar att större delen av resultaten inte är signifikanta dvs. att det inte finns någon betydande skillnad t.ex. mellan könen. Även om inte resultaten visar sig vara statistiskt signifikanta visar det på ungdomarna som deltar i undersökningens dialekt, vilket i sig är betydelsefullt. Det här kan ses som ett stickprov för att se hur situationen på Gotland ser ut idag. En större undersökning med fler informanter och lika många informanter som deltar i personliga intervjuer som i samtal med en klasskamrat behövs för att signifikansen ska bli bättre. I den här undersökningen är nästan varje informant unik vilket kan undvikas om en större informantgrupp finns.

Fler informanter kan även medföra att ungdomar som inte är så dialektalande kan medverka i undersökningen. På det viset kan t.ex. inflyttade gotlänningar jämföras med dem som är uppväxta på ön och man kan studera hur mycket dialekt en ungdom som går i gymnasiet på Gotland i snitt talar. I denna uppsats ville jag ha informanter som talade gotländska för att se hur mycket dialektala drag de ungdomarna har i sitt språk.

8 Sammanfattning

Det finns kvar dialekt hos ungdomarna på Gotland. När det gäller den primära diftongen ai finns det inga belägg på det äldre uttalet i spontant tal, men det finns en del belägg med uttalsvarianten ei. En informant uppger dock att hon brukar säga *ont i baine*. Majoriteten av informanterna har *-e* i slutet av ord och använder de dialektala varianterna *mi/di/si* och *me/de/se* när det gäller objektspronomen.

En faktor som gav ett intressant resultat var skolort, dvs. om informanterna går i skola i Visby eller Klintehamn. Vart eleverna har valt att gå gymnasiet visar på vart de är på väg och vad de vill i framtiden. Strävar de efter att flytta till fastlandet och vidareutbilda sig har de ett mer standardnära språk än de som har en lokal förankring på ön och som vill vara kvar och arbeta. Uppväxtort visar att de som är uppväxta i Visby har mindre dialektala varianter än de som är uppväxta på övriga Gotland. Ett annat intressant resultat var att informanterna som hade två föräldrar från ön angående flera variabler hade marginellt mer standardvarianter än de som endast hade en förälder från ön. Stor betydelse för informanternas språk har faktorer de själva mer eller mindre kan påverka som attityd, val av skolort och framtidsplaner. De hypoteser och utgångspunkter som beskrivs i början av uppsatsen var sådana som enligt tidigare forskning var de som förväntades. Dock gav resultatet sådana svar att de inte kunde verifieras.

I framtiden bör en större studie angående dialektutjämningen på Gotland göras med fler åldersgrupper från olika orter på Gotland där nya inspelningar jämförs med äldre inspelningar för att se vad som har hänt och vad som kommer att hända med gotländskan. Fler informanter behövs för att resultatet ska bli så korrekt som möjligt. Det skulle även vara intressant att intervjua informanterna som deltar i den här undersökningen om cirka 10 år för att se hur deras dialekt är då. Vad som händer med gotländskan i framtiden är det ingen som vet. Om man får tro på informanterna kommer dialekten försvinna mer och mer. För att dialekten inte ska göra det krävs det att ingen gotlänning flyttar från ön och då behövs det fler arbetsmöjligheter. Positivt för gotländskan är att majoriteten av ungdomarna anser att dialekt ska uppmuntras. En positiv attityd till dialekt visar på hopp om att dialekten kan leva kvar. Avslutningsvis vill jag citera en av informanterna från undersökningen: ”De e gotländske de ska va!”.

Källförteckning

- Ambjörnsson, Fanny, 2004: *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm.
- Andersson, Lars-Gunnar, 1985: *Fult språk*. Stockholm.
- Bijvoet, Ellen, 2008: Attityder till språk. I: Sundgren, Eva (red.), *Sociolingvistik*. S.113–143. Stockholm.
- Deprez, Kaz & Yves Persoons, 1987: Attitude. I: *Sociolinguistics. An International Handbook of the Science of Language and Society*. Utg. Av Ulrich Ammon, Norbert Dittmar & Klaus J Mattheier. Berlin och New York.
- Fink, Hans, 1991: "Om identiteters identitet". I: *Identiteter i förändring*. Kulturstudier 12. Århus.
- Gunnarsdotter Grönberg, Anna, 2004: *Ungdomar och dialekt i Alingsås*. Göteborg.
- Hammermo, Olle, Strömquist, Siv & Molin, Richard, 1981: "Vi har inte lust att prata nån jäkla rikssvenska!" *En dialektsociologisk enkätundersökning bland gotländska gymnasieelever*. FUMS-rapport nr 94. Inst. för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Nordenstam, Kerstin, 2003: *Genusperspektiv på språk*. Höskoleverket.
- Nyström Höög, Catharina, 2005: *Teamwork? Man kan lika gärna samarbeta. Svenska åsikter om importord*. (Moderne importord i språka i Norden IX). Oslo.
- Pamp, Bengt, 1978: *Svenska dialekter*. Stockholm.
- Pappinen, Anna, 2009: *Ringmursprat och tunnelbanesnack: om gymnasieungdomars bruk av och attityder till dialekt på Gotland och i Stockholm*. Växjö.
- Sandøy, Helge, 2000: Språkleg klimavariasjon med anglo-amerikanske vinddrag. I: *Språk i Norden 2000*, s. 72–95.
- Sundgren, Eva, 2002: *Återbesök i Eskilstuna. En undersökning av morfologisk variation och förändring i nutida talspråk*. (Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 56.) Uppsala.
- 2004: *Språklig variation och förändring. Exemplet Eskilstuna*. Lund.
- 2008: Språklig variation och förändring. I: Eva Sundgren (red.), *Sociolingvistik*, s. 71-112. Stockholm.
- Teinler, Jannie, 2009: "Å er re ett nöje så bir re nestan ett nöje hela vegen" *En jämförelse mellan två dialektinspelningar från Harbo*. Uppsala.
- Thelander, Mats, 1979: *Språkliga variationsmodeller tillämpade på nutida Burträsktal. Del 1: Materialbeskrivning och analys på språkdragsnivå*. Uppsala.
- Wessén, Elias, 1960: *Våra folkmål*. 6 uppl. Stockholm.
- Willemsen, Eleanor W., 1974: *Understanding statistical reasoning. How to evaluate research literature in the behavioural sciences*. San Francisco.
- Wingstedt, Maria, 1998: *Language Ideologies and Minority Language Policies in Sweden*. Stockholm.
- Öhlund, Lovisa, 2007: *Några enstaka raubär på ladingen: En uppsats om attityder till den gotländska dialekten*. Uppsala.

Nätkällor

- Gotland 1: <http://www.gotland.info/gotland.php>. Hämtat 090909.
- Gotland 2: <http://www.gotland.net/sv/om-gotland/om-gotland>. Hämtat 090909.
- Gotland 3: <http://www.gotland.se/imcms/9763>. Hämtat 150510.

Bilaga 1 Enkät

1. Linje och årskurs _____

2. Pojke   Flicka

3. Telefonnummer _____

4. Varifrån kommer du?

Visby   *Stadsdel:* _____

Övriga Gotland   *Ort:* _____

5. Varifrån kommer din mamma?

Visby

Övriga Gotland   *Ort:* _____

Fastlandet

Utlandet

6. Varifrån kommer din pappa?

Visby

Övriga Gotland   *Ort:* _____

Fastlandet

Utlandet

7. Dina föräldrars yrken:

Mamma: _____

Pappa: _____

Bilaga 2 Diskussionsfrågor

Instruktion:

Börja med och säg:

- **ditt telefonnummer**
- **vilken linje och årskurs du går**

Inspelningen ska vara **30** minuter.

Ni får prata om vad ni vill (som det är okej att jag lyssnar på).

Får ni slut på samtalsämnena kan ni dra en lapp från bordet och tala om.

Hur ska en bra lärare vara?

Vad tycker ni om alla fastlandsturister som invaderar Gotland på sommaren?

Finns det någonting som är bra med Gotland på vintern?

Vad behövs för att Gotland ska bli ännu bättre?

I vilket land skulle ni helst vilja jobba efter studenten?

Vad tycker ni om att det är otillåtet att ladda ner filmer och musik från nätet?

Vilket är det bästa stället att roa sig på i Visby?

Vad tycker ni om TV-programmet SOS Gute?

Vad tycker ni om arbetsmöjligheterna på Gotland?

Vilket är det bästa popbandet på Gotland just nu?

Vad tycker ni om skolmaten?

Vad tycker ni om direktflyg utomlands från Visby?

Vad tycker ni om Mari Jungstedts böcker och filmer om Gotland?

Vill ni göra lumpen?

Vad tycker ni om att man kan tjäna massa pengar på att ha en blogg?

Vad tycker ni om facebook?

Vad tycker ni om att man ska få betyg från första klass?

Vad tycker ni om att bo på en ö?

Vem kör bil bäst - unga eller äldre, män eller kvinnor?

Vad tycker ni är manligt och kvinnligt?

Bilaga 3 Intervjufrågor

Hej!

Tack för att du vill ställa upp i min undersökning.

Vad tyckte du om den egna inspelningen? Gick det bra att prata i en halvtimme? Vad pratade ni om?

- Trivs du bra på .....programmet?
- Bor du här i .....?
- Har du alltid bott där?
- Vad är det för område, hus eller lägenhet?
- Hur är det att bo på Gotland?
- Vad är det bästa/sämsta med att bo här?
- Finns det mycket aktiviteter för ungdomar att göra på fritiden?
- Vad gör du på fritiden?
- Vad hittar du på under helgerna?
- Åker du ofta till fastlandet, Stockholm?
- Vad gör du där?
- Tror du att du vill bo kvar på Gotland efter att du slutat gymnasiet?
- Vad vill du göra när du tagit studenten, plugga eller jobba?
- Vad tror du att du gör om 10 år?

- Har du tänkt på hur man talar på Gotland?
- Vilka dialekter finns det på Gotland?
- Vad tycker du att du talar?
- Vad är det som utmärker det sättet att tala?
- Har du tänkt på varför du talar som du gör?
- Vad talar gotlänningar när de inte talar dialekt?
- Vad är utmärkande för gotländskan?
- Tycker du att Visbybor talar mer annorlunda än de på landet?
- Kan du höra vilken plats på Gotland personer kommer ifrån när de pratar?
- Är dina föräldrar från Gotland, varifrån då?
- Talar de mer dialekt med varandra än med dig?
- Hur tycker du att dina äldre släktingar talar?
- Talar de mer dialekt? Vad tror du att det beror på?

- Varför tror du att du talar mindre dialekt än dem?
- Tycker du att dialekter bör uppmuntras eller motarbetas?
- Hur tror du att gotländskan uppfattas av andra?
- Har du någon uppfattning om Sveriges andra dialekter, finast och fulast dialekt?
- Vad tycker du om fastländskan?
- Finns det tillfällen eller situationer där du anser att man inte bör tala dialekt?
- Anser du att du ibland ändrar dialekt, eller byter mellan dialekt och riksspråk?
- I vilka situationer gör du det och varför? Är du medveten om det?
- Skulle du ändra din dialekt om du
  1. Talade med en turist från fastlandet som frågade efter vägen.
  2. Talade med rektorn för att be om lov i en vecka.
  3. Talade med dina lärare i skolan.
  4. Talade med dina kompisar om ni är ute.
  5. Talade med dina föräldrar.
  6. Talade med personalchefen i Stockholm där du söker jobb.
  7. Talade med personalchefen i Visby där du söker jobb.
- Varför eller varför inte ändrar du dialekt?
- Vad tycker du om när gotlänningar försöker tala rikssvenska?
- Finns det något gotländskt man ska undvika att säga om man ska tala rikssvenska?
- Finns det något rikssvenskt man ska undvika om man ska tala gotländska?
- Tror du att språket på Gotland kommer att förändras i framtiden?
- Hur kommer det förändras? Varför?
- Tycker du att det skulle vara synd om gotländskan försvann?

Tack för din medverkan!

Bilaga 4 Resultat av den statistiska analysen

De statistiska tester som gjordes var Oneway Anova-test, parat T-test och T-test i grupp (självständigt sample test). Resultatet togs fram genom att kvoten (totala antalet dialektala responser/totala antalet responser) för varje drag sattes i relation till de olika faktorerna som undersöks. Resultatet av den statistiska analysen är att verb och pronomen inte skiljer sig signifikant från varandra men att de skiljer sig i förhållande till ai-diftongen (se tabell 35²).

Tabell 35: Beroende t-test mellan variablerna som beskriver kvoten av total dialektal respons av den totala responsen inom varje responsort. Gruppen är samtliga 16 informanter.

Variabel	Test		Statistik			
	M	SD		t	fg	p<
Verb:	0,28	0,267	Par 1: Verb vs Pron	-0,066	15	Ns
Pron:	0,723	0,334	Par 2: Pron vs Ai	-8,173	15	0,000
Ai:	0,075	0,008	Par 3: Ai vs Verb	-9,855	15	0,000

Vid varje oberoende t-test (som detta är) testas om variansen är lika, om variansen är olika används det nedersta värdet och då blir oftast frihetsgrad-värdet (fg) olikt de andra. I tabell 36 används värden för olika varians, om frihetsgraden är ett udda värde är det signifikant. Majoriteten av faktorerna visar inte på någon signifikant skillnad men skolort och uppväxtort i förhållande till draget infinitiver visar på signifikans. Det betyder att det finns en statistisk skillnad mellan Visby & Klintehamn och Visby & Övriga Gotland när det handlar om verb-responser.

Tabell 36: Resultatet av den statistiska analysen. Variabel, indelningsgrund och statistik presenteras.

Variabel	Indelningsgrund				Statistik		
	Flicka		Pojke		t	fg	p<
M	SD	M	SD				
Verb:	0,745	0,233	0,711	0,312	0,250	14	Ns
Pron:	0,785	0,359	0,660	0,318	0,741	14	Ns
Ai:	0,064	0,063	0,086	0,097	-0,532	14	Ns
	Program				t	fg	p<
	Teoretiskt		Praktiskt				
M	SD	M	SD				
Verb:	0,778	0,205	0,664	0,336	0,794	9,401	Ns
Pron:	0,700	0,420	0,751	0,204	-0,293	14	Ns
Ai:	0,069	0,072	0,083	0,095	-0,348	14	Ns
	Skolort				t	fg	p<
	Visby		Klintehamn				
M	SD	M	SD				
Verb:	0,560	0,288	0,896	0,068	-3,211	7,777	0,013
Pron:	0,617	0,306	0,828	0,345	-1,297	14	Ns
Ai:	0,083	0,090	0,068	0,074	0,378	14	Ns

² M = medel, SD = standard deviation, T = t-värde, Fg = frihetsgrader, P< = p-värde (ns= ej signifikant).

Uppväxtort							
	Visby		Övriga Gotland		t	fg	p<
	M	SD	M	SD			
Verb:	0,461	0,285	0,790	0,231	-2,143	14	0,05
Pron:	0,722	0,255	0,723	0,258	-0,02	14	Ns
Ai:	0,008	0,013	0,091	0,081	-1,730	14	Ns

Föräldrarnas uppväxtort							
	Båda från Gotland		En förälder från Gotland		t	fg	p<
	M	SD	M	SD			
Verb:	0,740	0,319	0,708	0,382	0,439	14	Ns
Pron:	0,752	0,253	0,674	0,311	0,222	14	Ns
Ai:	0,089	0,075	0,053	0,09	0,870	14	Ns

Oneway Anova testet visade att det inte finns någon statistisk skillnad mellan intervju och samtal, vilket gör en hopslagning av dem möjlig.